

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS UTCA 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
LŐRINCZ RÓBERT

MEGJELNIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

„Főméltóságodnak alázatosan jelentem...” Vitéz Bányász Gyula ezredes sírja a Kegeleti-temetőben

A régi dunakeszi temető hullámokká simult, begyepesedett sírjai között egy föld alól kiásott táblán bukkant elő vitéz Bányász Gyula (1885–1957) ezredes neve. A debreceni tüzérsztály egykori parancsnokának, Gömör-Kishont vármegye vitézi székkapitányának így megkerült nyughelye további kutatásokat indukál, hiszen nincs ismeretünk arról, hogy a korábban Debrecenben, Rimaszombatban, majd Szegeden élő katonatiszt hogyan került Dunakeszire.

Bányász Gyula – Bergmann vezetéknévén – 1885. december 17-én született a trianoni békeszerződésig Sopron vármegyéhez (azóta Ausztriához) tartozó Búdöskút nevű községben. A katonai pályára lépő fiatalember az első világháborúban főhadnagyként szolgált. A háború után mint tüzérszázados került Debrecenbe, ahol megnősült, gyermeke született. Családnevét 1930-ban változtatta Bergmannról Bányászra. Már őrnagyként lett a debreceni tüzérsztály parancsnoka. A harmincas évek végén ezredessé léptették elő, majd Rimaszombatra helyezték át állomásparancsnok-

nak. Ugyanott a vitézi székkapitány címet is megkapta. 1941-ben a kormányzó a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjével tüntette ki.

A második világháborúban orosz fogságba került. Ekkor merül fel először vele kapcsolatban Dunakeszi-Alag neve, hiszen 1948-ban Bányász egy orosz fogolytáborból üzent az akkori Alagon lakó egykori debreceni orvosnak, dr. Hadházy Elemérnek. A két személy között – a korábbi debreceni lakóhelyen kívül – nem sikerült egyéb kapcsolatot kideríteni. Mindenesetre Bányász Gyula a hazatérését követően Hadházyék közelébe, az alagi (1950-től a dunakeszi) Rákóczi út 19. szám alá költözött. Itt halt meg 1957. október 7-én. A dunakeszi temetőben, a hét évvel korábban elhunyt Hadházy Elemér mellé temették.

Képünkön – a sírtábla fotója mellett – a *Tolnai Világlapja* egyik 1939-es címlapját láthatjuk, amelyen vitéz Bányász Gyula ezredes Rimaszombat állomásparancsnokaként tesz jelentést Horthy Miklós kormányzónak, aki felvidéki és kárpátaljai körútja során tett látogatást a városban.

(Lőrincz Róbert)

TARTALOM:

„Főméltóságodnak alázatosan
jelentem...” Vitéz Bányász
Gyula ezredes sírja a Kegyeleti-
temetőben 1

LŐRINCZ Róbert
Tanár, feltaláló, gazdálkodó,
törvénybíró. Kleiszner Rezső
életrajza 2

KEREKES Dóra
Huligánok és házibuli Dunake-
szin, 1960-ban 8

Mozsáry Piroska dunakeszi-alagi
visszaemlékezései 1928–1944 ... 13

VARGA István József
Az Alag-Dunakeszi Református
Egyház története,
13. rész, 1969–1974 19

SZÁMUNK SZERZŐI:

KEREKES Dóra – történész, a Ré-
vész István Helytörténeti Gyűj-
temény vezetője
LŐRINCZ Róbert – könyvtáros, a
Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
igazgatója
MOZSÁRY Piroska
VARGA István József – református
presbiter

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példányban

Alapító szerkesztők:

Csoma Attila és Lőrincz Róbert

Felelős szerkesztő:

Lőrincz Róbert

Szerkesztő:

Kerekes Dóra

Kiadja a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár

Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.

Felelős kiadó: Lőrincz Róbert

Nyomdai előkészítés:

Preysing Frigyes

Nyomda: Raszter Nyomda Kft.,

Budapest

ISSN 1789-9230

A lap megjelenését

Dunakeszi Város Önkormányzata

támogatja

LŐRINCZ RÓBERT

Tanár, feltaláló, gazdálkodó, törvénybíró
Kleiszner Rezső életrajza

Az élettörténet és az élettér óhatatlan összekapcsolódása miatt, az emberközpontú helytörténetírás szempontjait is figyelembe véve vállalkozunk Kleiszner Rezső (1857–1939) biográfiájának közlésére.¹ Az életrajzon keresztül egy település múltjába is bepillanthatunk, hiszen egyértelmű, hogy a címben is felsejlő, összetett kleiszneri életút és a változatos társadalmi, etnikai, kulturális ötvözetrel rendelkező egykori Pest melletti település, a Dunakesziből kivált Alag története, evolúciója kölcsönhatásban vannak és elválaszthatatlanok egymástól. A származás, a hivatás, a produktivitás és a társadalmi szerepvállalás sarokköveit összekötve bontjuk ki az egykori középiskolai tanár, a találmányairól is ismert szőlősgazda, a szűkebb pátriájáért tevékenykedő községi előljáró, Kleiszner Rezső és családja történetét. Nem feledve, hogy az egyéni sorsok ugyan helyhez kötődnek, de túl is mutatnak a lokalitáson.²

Kleiszner Rezső 1857. december 29-én született a dél-bácskai Futakhoz tartozó Vizicspusztán.³ Rudolf néven anyakönyvezték,⁴ később a Rezső névalakot használta. Édesapja, a szudétanémet származású Kleiszner Máté (1828–1916) a Prága melletti Radmierzitzből érkezett 1847-ben a futaki uradalomba.⁵ A cseh Chotek grófok alkalmazásában álló fiatal erdész az ottani erdő- és vadállomány felügyeletével bízta meg a radmierzitzti és a futaki birtokokat is tulajdonló família.⁶ A szabadságharcban német létére a magyarok oldalán harcoló Kleiszner – egy rövid csehországi kitérő után – 1856-tól végleg Futakon telepedett le, ahol tisztartóként országos hírű mintagazdasággá fejlesztette az uradalmat.⁷ Kleiszner Máté kétszer nősült. Első feleségétől, a cseh származású Zelenka Teréziától három gyermeke született: Vilma (1855–1925), Rudolf, később magyarosan Rezső (1857–1939) és Terézia (1859).

Kleiszner Máté (középen) és családja a futaki kastélyban 1903 körül.
Jobb oldalon Kleiszner Rezső nővérével, feleségével és gyermekeivel.
(Festmény, családi tulajdon)

1 „A hely szerepe egy életpálya alakulásában – a személyiség szerepe egy hely fejlődésében.” Vö.: *Az ember helye, a hely embere. Emberközpontú történetírás, helytörténeti kutatás.* Szerk. Lengvári István et al. Bp.–Pécs 2019. 9–20., 117.

2 Köszönöm Reisz T. Csabának, a Magyar Országos Levéltár címzetes főigazgatójának a cikk megírásával kapcsolatos ajánlását és ösztönzését.

3 Kleiszner rövid életrajza: *A budapesti VIII. kerületi községi főreáliskola negyvenegyedik évi értesítője 1911–1912.* Szerk. Horváth Cyrill. Bp. 1912. 8.

4 Az anyakönyvi bejegyzés szerint: Rudolphus. <https://www.familysearch.org>

5 Reisz T. Csaba: *Adalék Buda és Óbuda kataszteri felmérésének történetéhez.* In: *Catastrum* 8. (2021) 1. sz. 52.

6 A két birtok özv. Chotek Herminné Brunsvík Henrietta révén kapcsolódott egymáshoz. *Kaiserlich-Königliche Privilegierte Prager Zeitung* (1831) 230. sz. 1. (nov. 29.)

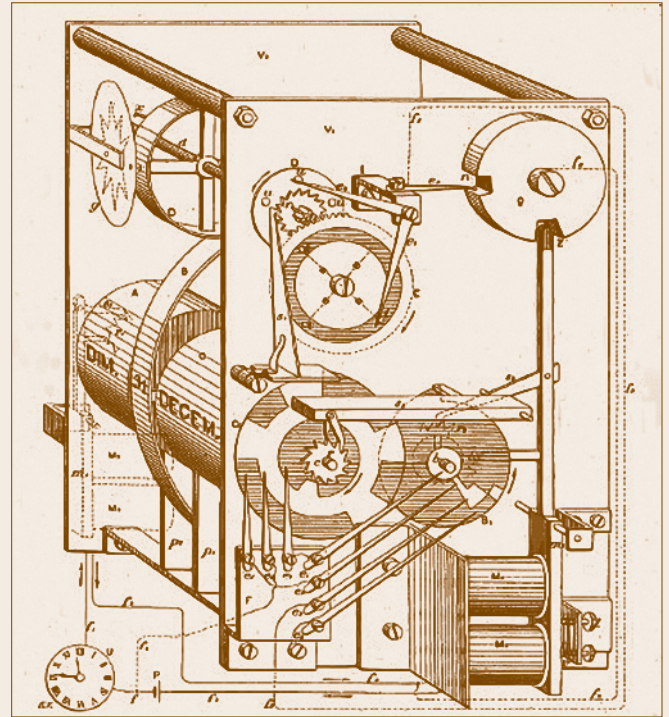
7 Kleiszner Máté. In: *Köztelek* 13. (1903) 41. sz. 806. (máj. 23.)

Az édesanya azonban nem élte túl az utolsó szülést, a szintén elhunyt leányával együtt Futakon helyezték örök nyugalomra. Az édesapa második házasságából négy gyermek született.⁸ Kleiszner Máté Bács-Bodrog vármegye megbecsült és tisztelt alakjaként 1916-ban hunyt el, sírja a futaki régi temetőben található.⁹

Az első házasságból származó fiúgyermek, Rezső középiskolai tanulmányait a Pécsi Magyar Királyi Állami Főreáltanodában végezte kitűnő eredménnyel, majd a budapesti Középtanodai Tanárképzőben szerzett tanári képesítést.¹⁰ 1880-tól a VI. kerületi községi polgári fiúiskolában óradíjas, majd rendes tanárként mértant, mértani rajzot és számtant tanított, valamint a „könyvtárnoki” feladatokat is ellátta.¹¹ 1890-ben a VIII. kerületi községi főreáliskolába lépett át, ahol 1912-es nyugdíjazásáig ábrázoló mértanra és mennyiségtanra oktatta a középiskolásokat.¹²

Kleiszner Rezső azonban nem csak tanított, kisebb-nagyobb technikai találmányai, szabadalmi révén neve többször felbukkant a magyar, sőt a nemzetközi szaksajtóban is.¹³ A tekintélyes párizsi *La Lumière Électrique* című tudományos folyóirat 1889. március 2-i számában Eduard Zetzsche német matematikus hatoldalal, képekkel illusztrált írásban mutatta be a „Professeur Kleiszner” által alkotott villamos óranaptárt.¹⁴ Hasonló szerkezetek készítésére régóta törekedtek a mechanikusok, azonban a villamos erő alkalmazása híján megvalósítani nem tudták. A Kleiszner-féle konstrukció 24 óránként áramot indított a tőle külön álló naptárba, amely minden igazítás nélkül mutatta a napokat, a hónapokat (akár 28, 30 vagy 31 naposak), nem tévesztette el a szökőévet, sőt a szökőévnek százévenkénti elmaradását (és négyszázévenkénti megmaradását) sem.¹⁵ Találmányát Kleiszner a Természettudományi Társulat szakülésén mutatta be a hazai tudóstársadalom tagjainak.¹⁶

Kleiszner egyébként is tevékenyen részt vett a pesti tudományos életben. Tagja volt – többek között – a fent említett Természettudományi Társulatnak,¹⁷ és alapítótagja a Matematikai és Fizikai Társulatnak.¹⁸ Emellett a gazdasági tevékenység sem állt távol tőle. Ott ült a (sógora, Kunkel Imre¹⁹ által vezetett) Hungária Országos Magyar Vajkiviteli

Kleiszner villamos óranaptárának rajza a párizsi *La Lumière Électrique* 1889. március 2-i számában

Részvénytársaság felügyelőbizottságában,²⁰ vagy az Osztrák–Magyar Első Általános Tisztviselő Egylet Pesti Takarékos és Előleg Társulatának igazgatótanácsában is.²¹

Az 1880-as évek elején Kleiszner Rezső házasságot kötött a józsefvárosi születésű Müller Annával (1863–1917). A feleség vagyonos családból származott. Apja, Müller András (nejével, Belyán Hedviggel) 1868-ban megvette a VI. kerületi Lovag utca 18-as számú ingatlant, amelyre két évvel később Hild Károly tervei alapján emeletes bérházat építtetett.²² A házasságkötés után a fiatal Kleiszner házaspár is ebbe az épületbe költözött. Első négy gyermekük ide született: Rezső Imre (1884–?), Vilma (1885–?), Margit (1887–1940), Piroska (1888–?).²³ Az évtized végén egy rövid ideig az újpesti Kölcsey utcában laktak, ott született Hedvig lányuk (1889–1961). 1891-ben már újra Budapesten, a Wesselényi utca 41-ben éltek. Müller Anna itt újabb három lánygyermeknek – Krisztina (1891–1947), Irén (1893–1969) és Jolán (1894–1965) – adott életet. Utolsó gyermekük, Imre (1896–1947) születésekor már újra a Lovag utcai épületben laktak, amelynek fél tulajdonrésze (édesapja 1888-as halálát követően) Kleisznerné Müller Annára szállt.²⁴ Özvegy Müllerné és leánya 1890-ben oktatási célokra bérbe adta a ház első emeletét, így ebben az épületben kezdte meg működését a VI. kerületi állami főreáliskola (később Kemény Zsigmond Gimnázium).²⁵

Kleiszner Rezső az 1890-es évek legelején került kapcsolatba a Pest északi határában fekvő Alaggal, és ez a

8 Kleiszner Máté 1863-ban Drasznyáky Etelkát (1841–1934) vette feleségül. Gyermekük: Károly (1864–1936), Gusztáv (1868–1942), Gyula (1870–?) és Irma (1873–1901). A Kleiszner családja a <https://www.familysearch.org> oldalon elérhető. Készítője Reisz T. Csaba.

9 Reisz T. Cs.: *Adalék Buda és Óbuda kataszteri felmérésének történetéhez* i.m. 56.

10 *Értesítőny a Pécsi Magyar Királyi Állami Főreáltanoda 1874–75-ik tanévről*. Közl. Vész Albert. Pécs 1875. 56., 71.; *Tudósítás a budapesti középtanodai tanárképződe 1878/79. tanévi működéséről*. *Budapesti Közlöny* 13. (1879) 189. sz. 6527. (aug. 15.)

11 Iskolai értesítők, Budapest – VI. ker. községi polgári fiúiskola 1870–1943. 1881–1891 számok <https://adt.arcanum.com>

12 *A budapesti VIII. kerületi községi főreáliskola negyvenegyedik évi értesítője 1911–1912.* i.m. 8.

13 Szabadalmairól (pl. tejesüvegjár, újszerű levélborítékozás, tartályos légyfogó) a *Központi Értesítő* és a *Szabadalmi Újság* korabeli számai adnak hírt.

14 E[duard] Zetzsche: *L'Horloge-Calendrier Électrique Du Professeur Kleiszner*. In: *La Lumière Électrique* 11. (1889) 9. sz. 419–425.

15 *Székely Nemzet* 7. (1889) 45. sz. (márc. 19.); *Budapesti Hirlap* 9. (1889) 349. sz. 4. (dec. 19.)

16 *Természettudományi Közlöny* 22. (1890) 245. füz. 48.

17 *A budapesti VIII. kerületi községi főreáliskola harmincnegyedik évi értesítője 1908–1909. iskolai évről*. Szerk. Berkes Imre. Bp. 1909. 37.

18 *Mathematikai és Fizikai Lapok* 1. (1891) 1–2. füz. 112.

19 Kunkel Imre (1846–1895) fővárosi tejcarnokigazgató, Kleiszner Rezső nővérének, Vilmának férje.

20 *Mihók-féle Magyar Compass* 23. (1895) II. 240.

21 *Központi Értesítő* 34. (1909) 30. sz. 768. (ápr. 15.)

22 HU-BFL-XV.37.c-3615-28967; HU-BFL-XV.17.b.312-463/1870

23 <https://www.familysearch.org> (a bekezdésben szereplő további születési és lakhely adatok is)

24 HU-BFL-XV.37.c-3615-28967

25 *A budapesti VI. kerületi állami reáliskola első évi értesítője az 1890–91. tanév végén*. Szerk. Hofer Károly. Bp. 1891. 3–4.

„találkozás” nemcsak az ő, hanem – mint később láthatjuk – szűkebb és tágabb családja jövőjét is döntően befolyásolta. A Dunakeszihez tartozó Alag-pusztára a Magyar Lovaregylet 1890. évi földvásárlása irányította először a közvélemény figyelmét. Az egyesület, Károlyi Gyula és Bathyány Elemér grófok vezetésével, idomítóintézetet létesített az 1800 katasztrális hold nagyságú, homokos talajú birtokon. Erdősítésbe és gyepesítésbe kezdtek, angol mintára idomítótelepeket és tréningpályákat építettek, s már a következő évben megnyitották a lóversenypályát is, amelyet a frissen alakult Úrlovasok Szövetkezete rendelkezésére bocsátottak.²⁶ Az új lósportközpont nem csak az arisztokrata futtatók és angol idomárjaik között vált hamar népszerűvé. A Lovaregylet által felparcellázott területen egyre több pesti polgár vásárolt nyaralótelket, és többjük gazdálkodásba, leginkább szőlőművelésbe kezdett. Közéjük tartozott Kleiszner Rezső is.

A Kleiszner család alagi életének kezdeteiről a *Borászati Lapok* korabeli számában olvashatunk: „Dunakesz határában Bálintfy Pál, az alagi lovaregylet bérlője [...] az egyesület megbízásából [...] a birtoktest azon részén, a mely közvetlenül a nyugati vasút mentén fekszik s szántás-vetésre nem alkalmas, villák s szőlőültetések céljaira parcellázta s eladja. Az e célból kijelölt 800 holdból 1891-ben Kleiszner Rezső 14 holdat vett át [...] Kleiszner Rezső tanár munkásságát az ültetések fogamzása és a gyökereztető iskola feltűnő bujasága kellően megjutalmazta s szépen beállított gyümölcsöse saját kezelése mellett már is hatással van a többi telepek tevékenységére. [...] A villa építésénél is kedvező helyzetet biztosított magának, mert a modern stílusban épített, a nagy veranda szobából külön bejárattal bíró vinczellér szobából, konyhából, kamarából, padlás-feljárattól s ez alatt egy terjedelmes bolthajtásos pinczéből álló épület összesen 1800 forintba került.”²⁷

A fentiek szerint tehát Kleiszner Rezső 1891-ben birtokot vásárolt Alag-pusztán, ahol szőlőtelepítésbe és -művelésbe kezdett, valamint maga és családja számára villát is építtetett. Az épület – kisebb-nagyobb átalakításokkal – még ma is áll (Dunakeszi, Óvoda köz 8.), lakóházként funkcionál.²⁸ A reáltárgyakat oktató középiskolai tanár – akinek gazdatiszt édesapja révén bizonyára volt rálátása az agronómiára – hatalmas elánnal vetette bele magát a gazdálkodásba. A kezdeti problémákat – habitusának megfelelően – saját találmánnyal orvosolta. Megalkotott és szabadalmaztatott egy pajorszedő eszközt, amelynek fontosságát így jellemezte: „Dunakesz községhez tartozó, a vasúti állomáshoz közel fekvő homokterületen létesített új szőlőtelepítéseknel, alkalmam volt meggyőződni a homoktalajon előforduló pajorok sokaságáról s azon kárról, melyet ültetővényeinkben okoznak [...] szőlőmben a vesszőkből 30% elpusztult. [...] Már a munka kezdetén láttam, hogy a pajornak ásóval való szedése nem tartozik a szapora munkák közé. Ebből kifolyólag oly eszköznek létesítését tűztem ki célul, melylyel e munka könnyebben és gyorsabban végezhető.”²⁹ Kleiszner minden újítást, innovációt magának érzett. Az 1890-es évek közepén – nővérével,

az időközben szintén alagi szőlőbirtokosá lett Kleiszner Vilmával (1855-1925) – részt vett az országosan meghirdetett szőlőműtrágyázási kísérletben, melynek során a futóhomokon fekvő parcelláiban terméshozásról is beszámolhatott.³⁰

Kleiszner Rezső nővérével, feleségével és három lányával az alagi villa előtt (a fotó családi tulajdon)

Alag-pusztán időközben rohamos fejlődésnek indult. A lóversenypálya rövid idő alatt kedvelt kirándulós helyévé vált a főváros közönségének, a versenytér közelében terjeszkedő nyaralótelep pedig olyan méreteket öltött, hogy a telektulajdonosok 1902-ben egy egyesület alapításáról döntöttek. Elsőként a telep rendezését, fásítását, útjainak „jókarba helyezését” és világítását tűzték ki célul. Kleiszner Rezső nyomban a mozgalom élére állt, az alakulóülésein az egyesület alelnökének választották.³¹ Az egyesületet dr. Osváth Albert fővárosi orvos, közegészségügyi tanácsos vezette, titkára Salkovics Károly miniszteri főmérnök, pénztárosa Schelling Péter posta és távíró főtiszt volt.³² A választmány tagjai dr. Magyar László lovaregyleti titkár, dr. Udvarhelyi Károly orvos, Szalay József pénzügyminiszteri titkár, Molnár Gyula lovaregyleti felügyelő, Berényi László hírlapíró, Révész István plébános, dr. Plosz Béla

26 Hesp József: *A magyar galoppsport története.* [Bp.] 2018. 76–78.

27 Miklós Gyula: *Néhány szó hazai szőlészetiünk rekonstrukciójához.* In: *Borászati Lapok* 25. (1893) 21. sz. melléklet 24. (máj. 21.)

28 Korabeli alagi térkép és családi adatközlés. Itt szeretném megköszönni a Dunakeszin élő öz. Futaky Lászlóné és lánya, Futaky Linda segítségét, akik családi adatokkal, dokumentumokkal és fotókkal támogatták a cikk megírását.

29 Kleiszner Rezső: *Pajorszedő.* In: *Borászati Lapok* 23. (1891) 47. sz. 371. (nov. 21.)

30 Cserhádi Sándor: *Szőlőtrágyázási kísérletek.* In: *Borászati Lapok* 28. (1896) 21. sz. 364. (máj. 17.)

31 *Alag fejlődése.* In: *Budapest* 26. (1902) 209. sz. 4. (aug. 1.)

32 Osváth Albert (1844–1934) rendőrségi főorvos; Salkovics Károly (1864–1915) okleveles főépítész, a Dunakeszi község háza tervezője; Schelling Péter (1863–1920) postai főtiszt.

állatorvosi főiskolai tanár, Hevesi József lapszerkesztő és Galló György színháztulajdonos voltak.³³

A társaság az infrastruktúra fejlesztésén túl az itt élők kulturális programjairól is gondoskodott, számos bált és hangversenyt rendezett. Egy 1907-ben tartott estélyről – amelynek szervezésében Kleiszner is főszerepet vállalt – szóló beszámoló jól mutatja a nyaralótelepesek és a lóversenysport miatt itt letelepedett angol kolónia tagjainak bensőséges kapcsolatát. „Az alagi nyaralók szépművészeti egyesülete szeptember 7-én tartotta meg a lovar-egyesület kaszinójában ez évi hangversenyét. A termet a közönség egészen megtöltötte és első sorban Éber Lászlóné elmés fölölasásában gyönyörködött, majd Miss Baby Reeves és Miss Violet Webb adtak elő zongora- és mandolin-kisérettel angol dalokat, Miss Alice Lloyd és Rosy Lloyd angol dalokat és táncot mutattak be.³⁴ Fries Rely a *Trovatore*-ból énekelt szép, iskolázott hangon egy áriát és magyar dalokat, Őszi Katóka pedig nagy sikerrel táncot lejtett.³⁵ Végül Andreánszky Jenő dr. *Katonásan* című vígjátékát adták elő Ludwigh Rezsóné dr.-né, Kleiszner Margit, Osváth Pál, Supka Géza, Czako István és Zsendrovits László.³⁶ A hangversenyt reggelig tartó tánc követte. A rendezésben Kleiszner Rezső tanár és Szalay miniszteri titkár buzgólkodtak.”³⁷

A nagypolgári Alag és a paraszti társadalmú anyaközség, Dunakeszi között egyre fokozódó gazdasági és kulturális különbségek 1910-re a végsőkig kiéleződtek. A különválás az alagi településrész alapvető érdekévé is vált, mivel adóbevételeinek nagy része Dunakeszire vándorolt.³⁸ Kleiszner Rezső – a dunakeszi képviselő-testület tagjaként – egy 1910. február 28-án tartott ülésen úgy fogalmazott: „tekintettel a két hely között fennálló nagy érdekellentétre, arra az egészen különböző kultúrvilágra, amely a dunakesziek és az alagiak felfogásában a közdolgozatok illetőleg megnyilvánul, a közbéke, mindkét hely lakosságának nagyobb jóléte, fejlődése és boldogulása érdekében szük-

Kleiszner Rezső

séges és kívánatos Alag puszta különválása.” Az ülésen részt vevő képviselők végül az önállósodás engedélyezése mellett szavaztak, így a váci vasút keleti oldalán fekvő településrész Alag néven önálló községgé válhatott.³⁹

Kleiszner Rezső tagja lett az 1910. július 11-én megalakult első alagi képviselő-testületnek, valamint bekerült az új község elöljáróságába is. Törvénybírónak, azaz a bíró, Molnár Gyula helyettesének választották meg.⁴⁰ Kleiszner ekkor már helybéli lakosnak számított, hiszen 1908-ban – utolsó budapesti lakóhelyéről, a IX. kerületi Bezerédy utca 6-ból – véglegesen alagi villájába költözött.⁴¹ Miután – befejezve harminckét éves tanári pályafutását – 1912 tavaszán nyugdíjba vonult,⁴² minden idejét és energiáját Alag szolgálatába állíthatta. Több évtizeden keresztül, szinte haláláig tagja maradt a helyi képviselő-testületnek, és a helyettes bírói tisztelet is hosszú évekig viselte. Választmányi tag volt az 1910-ben alakult Alagi Sport Egyesületben,⁴³ alapító és igazgatósági tag az Alagi Takarékpénztár Részvénytársaságban⁴⁴ és iskolaszéki elnök a helyi elemi népiskolában.⁴⁵ Vezetésével alakult meg 1930-ban a római katolikus egyházközségi képviselő-testület, amelynek templomépítő bizottságában is jelentős szerepet vállalt.⁴⁶

Kleiszner nemcsak a fiatal község irányításában járt élen, vagyoni helyzetét tekintve még a jómódú alagiak között is az

33 Magyar László (1857–1933) a Magyar Lovaregylet vezértitkára; Udvarhelyi Károly (1864–1935) egészségügyi főtanácsos, 1900-tól 1903-ig Dunakeszi első községi orvosa; Szalay József (1866–1930) miniszteri tanácsos, MÁV igazgató, Kleiszner Rezső unokahúgának, Kunkel Krisztinának (1874–1948) férje; Molnár Gyula (1863–1940) 1910-től haláláig Alag község bírája; Berényi László (1851–1931) a *Budapesti Hírlap* egyik alapítója és főmunkatársa; Révész István (1862–1929) tábori püspök, 1888 és 1907 között Dunakeszi plébánosa; Plosz Béla (1863–1945) állatorvos, 1921-től h. államtitkár, országos lötenyésztési főigazgató; Hevesi József (1857–1929) hírlap- és színműíró, számos fővárosi lap munkatársa és szerkesztője; Galló György (1845–1928) a városligeti Műszinkör egyik alapítója.

34 Éber Lászlóné szül. Kiss Margit (1881–?) a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjteményének alkalmazottja, Éber László (1871–1935) művészettörténész, egyetemi tanár felesége; Hubertha „Baby” Reeves (1878–1939) John Reeves (1846–1930) alagi angol idomár lánya; Violet Webb (1885–?) Fred Webb (1853–1917) alagi angol idomár lánya; Alice Lloyd (1873–1949) angol énekesnő, a londoni Principle English Theatre tagja, 1907 és 1921 között a new yorki Broadway sztárja.

35 Fries Gabriella (?–?) énekesnő, Fries János (1848–1920) alagi idomár lánya, Drumár László (1881–?) hegedűművész első felesége; Őszi Katalin (1898–1985) Őszi Kornél (1869–1939) író, lapszerkesztő lánya.

36 Ludwig Rezsóné szül. Zsendovics Erzsébet (1880–1943) dr. Ludwig Rezső (1877–1919) ügyvéd felesége; Kleiszner Margit (1887–1940) Kleiszner Rezső egyik lánya; dr. Osváth Pál (1891–1981) pénzügyminisztériumi főtanácsos, énekművész; Supka Géza (1883–1956) régész, művészettörténész, aki ebben az időben – Éber Lászlóné munkatársaként, illetve a szintén alagi „telepes”, Nagy Géza (1855–1915) régész beosztottjaként – a Nemzeti Múzeum régiséggyűjteményében dolgozott. Vö.: Lőrincz Róbert: *Nagy Géza régész, etnográfus munkássága és alagi évei*. In: *Földtan, honismeret, néprajz. Dolgozatok a 70 éves Hála József köszöntésére*. Bp. 2019.; Czako István (1889–1958) térképész.

37 *Hangverseny Alagon*. In: *Budapesti Hírlap* 27. (1907) 216. sz. 8. (szept. 11.)

38 Lőrincz Róbert: *Dunakeszi közigazgatása 1910 és 1950 között*. In: *Dunakeszi története II. 1910–2017*. Szerk. Kerekes Dóra. Dunakeszi 2018. 105.

39 HU-MNL-PML-V. 1031. C. a. 3. 62–68.

40 HU-MNL-PML-V.1003. 1-4.

41 *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék* 19. (1907–1908) 1343.; *A budapesti VIII. kerületi községi főreáliskola harminchetedik évi értesítője az 1907-1908. iskolai évről*. Szerk. Berkes Endre. Bp. 1908. 37.

42 *Személyi ügyek*. In: *Budapesti Hírlap* 32. (1912) 53. sz. 13. (márc. 2.)

43 Lőrincz Róbert: *Alag első sportegyesülete, az Alagi SE*. In: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* 3. (2010) 1. sz. 13.

44 *Takarékpénztár Alagon*. In: *Váci Hírlap* 25. (1911) 30. sz. 4. (ápr. 16.); *A Takarékpénztár ügyésze volt Kleiszner Rezső egyik féltestvére, a neves budapesti ügyvéd, dr. Kleiszner Gusztáv (1868–1942), pénztárosa Rezső egyik lánya, Irén és vezetője két veje, Vitályos Imre és Hajnal Jenő. Magyar Pénzügyi Compass*. Szerk. Kormos Gyula (1923) III. köt. 891-892

45 *Néptanítók Lapja* 44. (1911) 10. sz. 13. (máj. 15.)

46 Ágoston András: *Egyházi élet Dunakeszin és Alagon 1910 és 1945 között*. In: *Dunakeszi története II. 1910–2017*. i.m. 206.

elsők között szerepelt. 1913-ban a legtöbb adót fizetők sorában a hatodik helyen találjuk a nevét. Mindössze a községet birtokló Magyar Lovaregylet, továbbá Fries János idomár, Pretzner Imre zsoké, Molnár Gyula községi bírósági és id. Osváth Albert orvos előzte meg, de mögötte találjuk gróf Pejacevich Albert versenystálló-tulajdonos, Neiser Ferenc szállodás, Arany Sándor királyi járásbíró vagy Gerő Ferenc miniszteri tanácsos nevét.⁴⁷ (Megjegyzendő, hogy a fenti lista nem tartalmazza az Alagon élő angol idomár családok adatait, hiszen ők külföldi állampolgárként nem közvetlenül a községnek adóztak.⁴⁸ Anyagi helyzetüket viszont jól mutatja az európai hírű tréner, John Reeves „ó-britt” bútorokkal, évszázados dísz tárgyakkal, vagyont érő festményekkel zsúfolt, külön biliárdteremmel és pompázatos könyvtárral rendelkező alagi rezidenciája, amelyről a hazai sajtó is ámulattal számolt be.)⁴⁹

A tehetős helyiek számos jótékonyági akciót szerveztek a községben, elsősorban a szegény gyermekek ruháztatását, taníttatását karolták fel. Ebben gróf Pejacevich Albertné Almágy Mária, az Alagi Jótékonyági Nőegyesület megalapítója és elnöke járt az élen. Kleiszner Rezső nemcsak iskolaszéki elnökként fogadta és köszöntötte többször az adakozó grófnét és egyesületét, hanem ő is minden évben nagyobb összegeket adományozott az iskolai testedzés céljaira és a rászoruló gyermekek segélyezésére.⁵⁰ Emellett az építendő alagi templom telkének megvásárlását is támogatta.⁵¹

A helyi közösségért végzett munkát azonban családi gyász árnyékolta be. Kleiszner felesége, Müller Anna 1917-ben, 54 éves korában elhunyt. Az alagi temetőben helyezték örök nyugalomra. A pesti, Lovag utcai bérház Müller Annát illető felerésze a gyermekekre, Vilmára, Margitra, Hedvigre, Krisztinára, Irénre, Jolánra és Imrére szállt, akik anyai nagyanyjuk 1920-as halálát követően az egész ingatlant megörökölték, majd ugyanabban az évben el is adták.⁵² A többségükben felsőkereskedelmi iskolát végzett Kleiszner lányok – akik fiatalokkorban az alagi bálók és hangversenyek állandó résztvevőinek, fellépőinek számítottak – időközben sorra férjhez mentek. Vilmát 1907-ben Birkás Géza (1879–1951) a későbbi irodalomtörténész, egyetemi tanár, a XX. századi irodalomtudomány egyik kiemelkedő alakja vette el, aki fiatal pályakezdőként Kleiszner Rezső tanártársa volt a VIII. kerületi főreáliskolában.⁵³ Vilmáék egyik gyermeke, Birkás Endre (1913–1975) író 1947 után a Központi Antikvárium alapítója és vezetője, később pedig az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője lett.⁵⁴ Kleiszner Rezső Margit nevű lánya Alag főjegyzőjéhez, Hajnal Jenőhöz (1881–1932) ment feleségül. A házaspár természetesen a településen élt, nyughelyük az alagi öreg temető egyik díszsírhelyén található. A következő lány, Hedvig szintén helyben

házasodott. A férj gidófalvi Vitályos Imre (1888–1960), a MÁV központi menetjegyirodájának főtisztviselője, későbbi takarékpénztár-igazgató volt. Alag megbecsült polgára, a református presbiter Vitályos és a katolikus Kleiszner Hedvig 1910-ben kötött frigye egyházi berkekben nagy port kavart, a vegyes házasság miatt Vitályost később lemondatták presbiteri tisztességéről.⁵⁵ A házaspár – két gyermekével⁵⁶ – ugyancsak az alagi temető díszsorában nyugszik. Hedvig egyik húga, Krisztina a budapesti MÁV tanácsos, Várady Borbély Jenő (1886–1943) feleségeként a fővárosban élt. Ugyancsak Budapesten ment férjhez Kleiszner Jolán, aki egy horvát-szlavón-dalmát miniszter⁵⁷ fiának, dr. Unkelhüsser Ferenc (1894–1968) kereskedelmi és iparkamarai előadónak második felesége lett. Az egyetlen fiúgyermek, a Budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetemen bölcsészetet hallgató⁵⁸ Imre Tyll Sárát (1910–1983) vette feleségül, és családjával Alagon maradt.⁵⁹ 1947-ben bekövetkezett haláláig tevékenyen részt vett a helyi sportéletben. Tagja volt a Kleisznerék által alapított Alagi Tenisz Egyletnek,⁶⁰ 1929-ben pedig az Apponyi Antal gróf díszelnöksége alatt működő Alagi Sport Club alelnökének is megválasztották.⁶¹

Kleiszner Rezső Irén nevű leányát azért emeljük ki a sorból, és szerepeltetjük külön, mert a Kleiszner család az ő leszármazási vonalán van jelen napjainkban is Dunakeszin. (Alag az 1910-es különválás után 1950-ben újra Dunakeszi településrészévé vált.) Kleiszner Irén unokatestvéréhez, Kleiszner (Futaky) Lászlóhoz ment feleségül. A férj Kleiszner Rezső féltestvérének, Károlynak (1864–1936) volt az egyik gyermeke. Károly a közös édesapa, Kleiszner Máté második házasságából született Futakon. A gazdaszásként dolgozó mostohaöccs az írásunk elején már említett futaki uradalomban maradt, amelynek vezetését hamarosan átvette nyugdíjba vonuló apjától. 1918-ban azonban feleségével, Gangel Gizellával (1870–1957), édesanyjával, a két évvel korábban megözvegyült Drazsnyáky Etelkával⁶² (1841–1934), valamint három fiával, ifj. Károllyal (1891–1973), Lászlóval (1897–1955) és Zoltánnal (1898–1973) Alagra költözött féltestvéréhez, Rezsőhöz.⁶³ 1936-ban bekövetkezett haláláig ő is a település megbecsült polgárává vált.⁶⁴ Az alagi öreg temetőben található sírboltja számos családtag nyughelyeül szolgál.⁶⁵

55 Varga István József: *Az Alag-Dunakeszi református egyház története. 4. rész, 1926-1930.* In: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* 11. (2018) 1. sz. 3.

56 Vitályos Judit (1914-1941), Vitályos László (1911-1996).

57 Unkelhüsser Károly (1866-1938). *Magyar Életrajzi Lexikon. 3. kiegészítő kötet A-Z. i. m. 804.*

58 *A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem almanachja az MCMXIV – MCMXV. tanévre.* Bp. 1915. 115.

59 Egyik lányuk, Kleiszner Sarolta 1948-ban végzett a Dunakeszi-Alagi Polgári iskolában. Kollár Albin: *Emlékkép a 90 éve alapított Dunakeszi-Alagi Polgári Iskola utolsó tanéveiből.* In: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* 10. (2017) 1-2. sz. 16.

60 *Pestkörnyéki teniszbajnokságai.* In: *Sport hírlap* 15. (1924) 147. sz. 8. (aug. 30.)

61 *Az Alagi SC tizenöt éves jubileuma.* In: *Ujság* 5. (1929) 114. sz. 12. (máj. 23.)

62 HU BFL - VII.176.a - 1921 - 1185

63 A futaki kastély alaprajza, „1918-ig laktak itt” felirattal. Családi dokumentum., Drazsnyáky Etelka egy 1921-es meghatalmazáson már alagi úrhölgyként szerepel. HU BFL - VII.176.a - 1921 - 1185

64 Kleiszner Károly az alagi Szt. Mihály utca 8-ban (ma dunakeszi Mihály utca 12.) lakott.

65 A sírban nyugszik: özv. Kleiszner Máténé (1841-1934), Kleiszner Károly (1864-1936), özv. Kleiszner Károlyné (1870-1957), Futaky Károly (1891-1973) [erdőmérnök], Futaky Károlyné Molnár Klára (1901-1988) [Molnár Gyula alagi bírósági lánya], Futaky Iván (1924-1996) [gépezsmérnök], Futaky Iván Kováts Magdolna (1920-2009), Futaky László (1953-2011) [az alagi Diplomata istálló edzője], Irene Kiashek sz. Futaky Irén (1926-2021). Sírfelirat és családi adatközlés.

47 *Alag község legtöbb adót fizetői 1913. évben.* In: *Váci Hírlap*, 27. (1913) 1. sz. 4. (jan.5.)

48 *Trénernek és zsokéknak megadóztatása.* In: *Pesti Napló* 60. (1909) 69. sz. 13. (márc. 23.)

49 *Egy délután John Reevesnél.* In: *Vadász- és Versenylap* 56. (1912) 10. sz. 97-98. (márc. 8.)

50 *62 szegényt ruházott fel az alagi nőegylet.* In: *Váci Hírlap*, 27. (1913) 99. sz. 4. (dec. 28.); *Iskolai tornaiünnepély Alagon.* In: *Nemzeti Ujság*, 11. (1929) 145. sz. 20. (jún. 29.)

51 Ágoston A.: *Egyházi élet Dunakeszin és Alagon 1910 és 1945 között.* i. m. 207.

52 HU BFL - XV.37.c - 3615 - 28967

53 F. Péchy Gabriella: *„Hittel, bizalommal és idealizmussal” – A tudomány és a tanítványok szolgálatában. A nyelv- és irodalomtudomány néhai professzora, Birkás Géza portréja.* In: *Mester és tanítvány* [7.] (2010) 27. sz. 150-158.

54 *Magyar Életrajzi Lexikon. 3. kiegészítő kötet A-Z.* Főszerk. Kenyeres Ágnes Bp. 1981. 81.

A mostohaöcs, Kleiszner Károly feleségével,
Gangel Gizellával alagi kertjükben (a fotó családi tulajdon)

Kleiszner Károly fiai is hamar bekapcsolódtak a helyi közéletbe: 1919-ben már mindhárman tagjai voltak a Horthy Miklós látogatását előkészítő rendezőbizottságnak.⁶⁶ A testvérek 1934-ben nevüket a szülőhelyük után Futakyrá magyárosították.

Kleiszner Rezső Irén nevű leánya tehát a három fiú közül Kleiszner (Futaky) Lászlóval kötötte össze az életét. László az 1920-as években építette fel a mai dunakeszi Kosuth Lajos utcában (akkoriban Alag, Csomádi út) álló ún. Futaky-házat, amelyben jelenleg is a leszármazottak élnek.⁶⁷ Futaky László – fivéréihez hasonlóan⁶⁸ – mérnöki végzettséget szerzett. A löversenyüzem szolgálatába állva a közeli káposztásmegyeryi versenyter felvirágoztatója, majd a második világháború után a budapesti löversenypálya újjáépítője volt.⁶⁹ Szakmai hagyatékát a dunakeszi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár őrzi.⁷⁰ Feleségével a dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugszanak.

Végezetül térjünk vissza írásunk főszereplőjéhez, a Kleisznereket Dunakeszi-Alagon „letelepítő” Rezsőhöz. A kiterjedt rokonsággá növekedett alagi famíliát 1939-ben nagy gyász érte, amikor a nyugalmazott tanár, az egykori feltaláló, gazdálkodó, törvénybíró, a család doyenje elhunyt.

66 A fővezér Alagon. A VIKE jubileuma. In: Váci Hírlap 33. (1919) 56. sz. 2. (dec. 21.)

67 Ma Kosuth Lajos u. 5. László bátyja, a szintén Alagon letelepülő ifj. Károly a Károlyi utca Fóti út felőli végén építette fel a saját házat. Családi adatközlés.

68 Ifj. Futaky Károly erdőmérnök, Futaky Zoltán pedig földmérőmérnök lett. Reisz T. Cs.: *Adalék Buda és Óbuda kataszteri felmérésének történetéhez* i.m. 56-57.

69 Horváth József: *Turflexikon*. [Bp.] [2008.] 46.

70 A hagyaték tartalmazza a Futaky László által 1925-ben alapított és vezetett, országos ismertséget is szerzett Alagi Tenisz Egylet anyagát is. Az egyletről: [Lőrincz Róbert]: *Alagi tenisz*. In: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* 8. (2015) 2. sz. 1.

Felesége mellé, az alagi temető díszsorába temették. Helybéli népszerűségét mutatja, hogy követői – születési neve után – „Rudibácsi” elnevezéssel asztaltársaságot is alapítottak, amely Kleiszner Rezső emlékére (a megvalósításért tett erőfeszítése miatt) harangot adományozott az időközben felépült alagi katolikus templom részére.⁷¹ Kleiszner Rezső világa 1950 körül egy másik helyi család tulajdonába került.⁷² A házhoz tartozó hatalmas szőlőt az örökösök 1950-ben a dunakeszi konzervgyárnak adták el.⁷³ A villával szemközt, évtizedekkel korábban szintén Kleiszner-tulajdonná lett kúriászerű épületet az állam kisajátította.⁷⁴ Napjainkban óvoda működik a falai között.⁷⁵ Kleiszner Rezső emlékét a régi alagi temetőben álló síremléke, a Dunakeszi-Alagon élő leszármazottai és – említés szintjén – néhány helytörténeti munka őrzi. Jelen tanulmány az életút bemutatásával tiszteleg a találmánya révén európai hírnevet is szerzett „renewánsz ember” előtt.

Kleiszner Rezső és felesége sírja az alagi öreg temetőben
(a szerző felvétele)

A tanulmány eredeti közlési helye: *Turul. A Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye* XCIV. évf. 4. szám 2021. 183-189.

71 Ágoston A.: *Egyházi élet Dunakeszin és Alagon 1910 és 1945 között*. i.m. 208.

72 Családi adatközlés.

73 Az eladók: Vitályos Imréné Kleiszner Hedvig, Futaky Lászlóné Kleiszner Irén, dr. Unkelhäuser Ferencné Kleiszner Jolán, dr. Birkás Endre, mint dr. Birkás Géza képviselője, dr. Várady István. HU BFL - VII.180 - 1950 - 1589

74 Családi adatközlés.

75 Korábban Ónody-villa. (Korabeli alagi térkép alapján.) Ma DÓHSZK Alagi Tagóvoda, Óvoda köz 1.

KEREKES DÓRA

Huligánok és házibuli Dunakeszin, 1960-ban

Bevezetés

Ma már természetesnek vesszük, hogy sokféle zenei irányzat létezik, amelynek hívei jól megférnek egymás mellett, és mindegyik csoportosulás tudja, mely szórakozóhelyeken hallgathatja a neki tetsző zenét, továbbá, hogy ezen szórakozóhelyeket teljesen szabadon látogathatja. Természetesnek vesszük azt is, hogy a magánéletünk valóban *magánélet*, az állam nem fér hozzá ennek egyes színtereihez. A fiatalok számára nem kérdés, hogy rendszeresen találkozzanak egymással, fiúk és lányok közösen, ahogyan az együtt töltött esték, (fél)éjszakák, a bulizás, közös szórakozás is bevett szokássá vált. Ez azonban korántsem volt mindig így.

A 19. végén, majd a 20. század folyamán – a politikai változásoknak megfelelően – többször is átalakultak a közösségi élet színterei. Az 1945-ig tartó „úri világ” a háború után megszűnt. A Rákosi-rezsim a totális felügyelettel, a magánélet közösségi térbe vonásával próbálkozott, amelyet azután a Kádár-rendszer a maga TTT-jével (tiltás, túrés, tagadás) egy furcsa kettős szisztémává változtatott.

A 19. század végén Budapesten, majd annak mintájára a vidéki nagyvárosokban is a szórakozásnak számos színtere alakult ki. A már meglévő kocsmák mellett kávéházak, vendéglők, csárdák sokasága várta a mulatni vágyó úri (vagy nem éppen úri) közönséget. Az első világháború, majd az azt követő gazdasági válságok hatására a vendéglátás csorbát szenvedett, de az erre irányuló igény erős maradt a magyar társadalomban. A második világháború után, az 1940-es évek végén, az 1950-es évek elején egyre-másra államosították a vendéglátóhelyeket. Dunakeszin is állami tulajdonba kerültek olyan, saját korukban legendás intézmények, mint a Mogony, a Rozsnyai vagy a Szalay vendéglő.

A Rozsnyai vendéglő kerthelyisége az 1920-as években

A kiépülő kommunista diktatúra a vendéglátás területét is ellenőrzése alá kívánta vonni, ami természetesen közvetlenül hatott a mindennapi szórakozási lehetőségekre.¹ Míg ezt megelőzően a kávéházak és a vendéglők jelentették a társas szórakozás egyik fő színterét, az 1950-es évek elejétől (1930-as évekbeli előzmények alapján) e funkciót a „proletarizált”

italbolt és a népbüfé vette át, amelyekről már nevük alapján is sejthetjük, hogy egyet jelentettek a gyors, olcsó, kényelmetlen, igénytelen kifejezésekkel.²

Népbüfé Újpesten (1952, fotó: Tóth László)

Fontos kiemelni, hogy a háború előtti vendéglátóhelyekkel nem elsősorban az étkezési vagy éppen italozási szokások miatt voltak gondjai a szocialista államapparátusnak. Ellenkezőleg! Az itt folyó életmód és a szórakozás zavarta őket: a főúri világra jellemző magatartásformák, a frakkos pincérek, a borraivaló, a kabarék. A borraivaló ellen komoly harcot indított a kommunista állam, és bár a vendéglátóipari dolgozók is csatlakoztak a kezdeményezéshez, sokuknak kétsége volt a tekintetben: megfelelő jövedelemhez jutnak-e a borraivaló eltörlése után. A hatalom propagandája szerint igen,³ a valóság azonban más képet mutatott. Ahelyett, hogy megszűnt volna, inkább megerősödött a borraivalóadás, sőt, megjelent egyéb területeken is. Bár a hatalom igyekezett ezt egyedi, elszigetelt jelenségként beállítani: „előfordul még mostanában is, hogyha bankót mutatunk néhány eladónak, a pult alól is előkerül a holmi, egy sonkáért pedig barátságosabb néhány orvos is és bizony esetenként, akinek összeköttetése van, egyebekhez is előbb jut”, és a cikk írója megjegyezte, a magyar társadalomra továbbra is jellemző, hogy „mindig ott motoszkál fejében a borraivaló, a kenés gondolata”.⁴ A vendéglátóhelyiségek a hatalom számára olyan színhelyeket jelentettek, amelyeket nem tudtak ellenőrzésük alatt tartani, ezért szükségesnek ítélték ezek megszüntetését/megváltoztatását. Állami ellenőrzés alá vonásuk szükségességét azzal indokolták, hogy „ezek mind reakciós elemek búvóhelyei és munkanélküliek találkozóhelye”.⁵

Nem segítette a vendéglátóhelyek működését az sem, hogy egészen 1953-ig komoly élelmiszerhiány állt fenn a lakossági fogyasztóknál. Nagy Imre 1953 júniusában hatalomra kerülő kormánya fellépett ez ellen, így a választék és a mennyiség is nőtt a boltokban, de ezzel együtt áremelkedés is kezdődött. Nem véletlen az, hogy az 1950-es évek elején a ven-

2 Havadi, 2006. 320.

3 A vendéglátóipari szakszervezet a borraivaló eltörléséről. In: Népszava, 1948. szeptember 11. [9.]

4 Egy üveg bor, két csokor szegfű, meg a hála. In: Fejér Megyei Hírlap, 1957. szeptember 17. 3.

5 Havadi, 2006. 322.

1 Havadi Gergő: Az új „népi szórakozóhely”. A „hosszú” ötvenes évek Budapestjének életvilága a szocialista vendéglátásban. In: FONS, 2006/3. 316.

déglátóhelyekről csak propagandisztikus fotók jelenhettek meg a sajtóban, amelyeken a közönség jól öltözött, elégedett, a pultok pedig roskadoznak a kínálattól.⁶

Az 1950-es évek „magánélete”

A vendéglátóhelyek, mint a közösségi élet színterei ellen folytatott hadjárat hátterében az állt, hogy a bolsevik ideológia megvetette a hétköznapi életet és a magánéletet egyaránt. Ezen világszemlélet hívei azzal érveltek, hogy a magánélet nem más, mint elzárkózás a kollektívumtól, nem más, mint önzés és titkos – éppen ezért titkokkal, lehetőség szerint negatív töltetű titkokkal teli – élet.⁷ Ezért Magyarországon – szovjet mintára – 1948 és 1956 között az államhatalom mindent megtett a magánélet ellenőrzésére, illetve a mindennapi élet átpolitizálására.⁸ Míg a városi élet kapcsán tudjuk, hogy az államhatalom szervei beépültek a gyárak, szórakozóhelyek, klubok, olvasóköri stb. közösségeibe, a faluval kapcsolatban másféle mítoszokat ápolunk. Úgy gondoljuk, a falu tiszta maradt, összefogott az elnyomó, a falusi termelőközösséget kizsigerelő kolhozok, téeszkek, téeszelnökök stb. ellen. A kihelyezett, a falut megregulálni odaküldött állami tisztviselők pedig egy idő után a falusi közösség cinkosáivá váltak. Bár kétségtelenül voltak ilyen esetek, de a valóság valahol e kettő között: a totális kontroll és a teljes ellenállás mezsgyéjén változott. Különösen így volt ez olyan falusi közösségek esetében, mint Dunakeszi, amely fél szemével a főváros felé kacsingált, hiszen a falusi fiatalok és középkorúak Budapestre jártak dolgozni, egyre kevesebbeknek volt a település a munkahelye; másik fél szemével pedig a vidékre figyelt: Dunakeszin sokaknak volt földje, állatai, a helyi gyárak pedig helyi munkásokat (is) vártak.

A kommunista rendszer átalakította a korábbi társadalmi és gazdasági struktúrákat, megváltoztatta Dunakeszi mindennapi életét is. A korábban évszázadokon keresztül megmaradt magyar ajkú, római katolikus, falusi lakosság már az első világháború után elkezdett átalakulni. A konzervgyár megnyitásával (1917) a régi faluban gyár emelkedett, ahová a településről is sokan jártak dolgozni vagy szállították ide terményeiket, egyúttal azonban külső munkaerőt is vonzott. A Magyar Kir. Államvasutak Dunakeszi Főműhelye 1926-tól termelt, és egy teljesen újfajta népréteget honosított meg a településen: a művelt munkások megjelenése hatással volt a régi falura is. A társadalmi változások azonban a második világháborút követően gyorsultak fel igazán. Újabb üzemek települtek Dunakeszire (Alagi Kísérleti Kutató Üzem [AKKÜ], a Mechanikai Laboratórium, később a házgár és a hűtőház), amelyek fiatal(abb) munkaerőt vonzottak a településre, és sokan érkeztek olyanok is, akik az ország távolabbi részeiből jöttek, hogy Budapesten dolgozzanak, de lakhatási lehetőségük csak itt, Dunakeszin nyílt – ingázók voltak.

A betelepülés, az itt élő társadalmi rétegek sokrétűvé válása felbontotta a hagyományos falusi struktúrákat, még akkor is, ha a régi falu részen az egymáshoz ezer szállal kötődő és gyakran rokoni kapcsolatban is álló családok révén soká-

ig tartották magukat a szokások, hagyományok. A fiatalok azonban már nem a mezőgazdaságból éltek, hanem Budapestre jártak és onnan – sok mással együtt – magukkal hozták a mindennapi élet új formáit is. Ez, természetesen, ideológiai változásokat is okozott Dunakeszin.

A kommunizmus valláspolitikájának hatása az ifjúságra

1950-ben a Rákosi-rendszer úgy vélte, hogy 1968-ra sikerül felszámolni a magyarországi vallásosságot. A kommunista hatalomátvételt követően azonnal nekiláttak, hogy az egyházak – különösen a Magyarországon (és Dunakeszin is) legbefolyásosabb katolikus egyház (amelyet Rákosi pártként kezel) – hatalmát minden eszközzel megtöriék.

Ez a magatartás erős ellentétben állt a két világháború közötti időszak állami egyházpólitikájával, amely nagymértékben támaszkodott az egyházak oktató, kulturális, morális, sőt gazdasági tevékenységére is, továbbá segítette azok működését. Ebben a korszakban Dunakeszin két katolikus (Szent Imre, Jézus Szíve) és az evangélikus templom épült, kibővítették a Szent Mihály-templomot, létrejött a Katolikus Agrárfiújsági Legényegyletek Országos Testületének helyi szervezete, asszony- és leánykörök alakultak, cserkészcsapatok működtek, számos lelkigyakorlatot tartottak, zarándoklatokat szerveztek stb.

Az épülő Szent Imre-templom (1937)

A katolikus egyház legfőbb támogatói és elősegítői a nagypolgári és a falusi elit voltak. Előbbi hatalmát 1944. március 19-ét követően a német nemzetiszocialisták által az országra kényszerített, szimpatizáns kormányok, a helyi szélsőjobb vagy -baloldali csoportosulások, a németek nyomában érkező Vöröshadsereg törte meg, amely egy új, Moszkvához hű elitet helyezett pozícióba.⁹ Rákosi Mátyás már 1945 júniusában, Moszkvában, a Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottsága nemzetközi tájékoztatási osztályán tartott előadásában így fogalmazott: „Ez [t.i. a katolikus egyház] egy hatalmas szervezet. Mi elsősorban ez ellen harcolunk. [...], nem félünk tőle.”¹⁰

Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején a vallás-szabadság helyreállítása volt a cél, azt követően azonban Ká-

6 Majtényi György-Szatucsek Zoltán: *A kiskereskedelem és kisipar államosítása*. In: *História*, 2004/1. 24–25.

7 Boym, Svetlana: *Common Places. Mythologies of Everyday Life in Russia*. Harvard Univ. Press, 2009. 91–92.

8 Apor Péter: *A mindennapi élet öröme*. In: *Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában*. Szerk. Horváth. Sándor. Bp., Nyitott Könyvműhely, 2008. 17.

9 Szegő Iván Miklós: *Az elitharc és a keresztény ifjúság 1945 után*. In: *„Illegális ifjúsági munka”: Cserkészközösségek a diktatúrában*. Szerk. Tabajdi Csaba. Bp., Magyar Cserkészszövetség, 2017. 47.

10 Póth Piroska: *Rákosi Mátyás előadása Moszkvában 1945 júniusában*. In: *Múltunk*, 1999/4. 222.

dár János a Rákosi-féle egyházpolitikát folytatta. Miközben több alkalommal kommunikálta a pártvezetőség a közvélemény irányába, hogy az egyházak nem ellenségeik, és céljuk a teljes vallásszabadság biztosítása, 1958. június 10-én a Magyar Szocialista Munkáspárt politikai bizottságának ülésén Kádár a következő instrukciókat adta a pártvezetésnek: „Meg kell érteni, hogy mi a klerikalizmus ellen tűzzel, vassal, golyósóróval és börtönnel is harcolunk, mert nálunk nem klerikális, tehát papi uralom van, hanem munkásparaszt uralom. Ők ezt egyébként már tapasztalatból tudják is. A közvélemény számára azonban világos nézetet kell teremteni [...]. Lehet, hogy a klerikalizmus ellen kell még 5 évig, és a vallásos világnézet ellen még két generáción át.”¹¹

Minden másfajta kommunikációjuk ellenére, mind a Rákosi, mind a Kádár-rezsim módszeresen építette le az egyházak hatalmát. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 600/1945. M. E. sz. rendeletével az egyházi földek, iskolák (néhány kivétellel), kórházak és szociális intézmények állami kézbe kerültek. Ezzel az egyházak anyagi bázisát kívánták megszüntetni. Ezt követően kiszorították az egyházakat a közéletből, betiltották a vallási alapokon nyugvó pártokat, egyesületeket, mozgalmakat, feloszlatták a szerzetesrendeket, korlátozták és cenzúrázták az egyházi sajtót és könyvkiadást, ellehetlenítették a hittanoktatást. Évente megállapított, egyre csökkenő mértékű államsegélyt (kongrua) folyósítottak az egyházaknak, továbbá minimális támogatást adtak az anyagi bázisukat veszített intézményeknek. Ennek eredményeképpen rövid idő alatt elérték, hogy az egyházak léte az államtól függjön.¹² Az 1959. évi 25. törvényerejű rendelettel újjászervezett Állami Egyházügyi Hivatal a vallásos ideológia elleni harc fellegvárainak az oktatási és kulturális intézményeket, a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséget, a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulatot, a szakszervezeteket, a Nőtanácsot, valamint a Magyar Tudományos Akadémiát tekintette. A sajtót és a rádiót kötelezték ateista és antiklerikális cikkek és adások közzétételére, ahogyan a színházakat, mozikat és könyvkiadókat is. Ennek a küzdelemnek a fókuszpontjában a fiatalság deszakralizációja állt, az a cél, hogy a jövő nemzedékét materialista szellemben oktassák.¹³ Ezt olyannyira komolyan gondolták, hogy Magyar Szocialista Munkáspárt központi bizottság politikai bizottságának 1958. július 22-i határozata kimondta pl., hogy „Filmgyártásunk tegyen intézkedéseket, hogy művészeti nagyhatalmú játék- és dokumentumfilmek készüljenek, melyek százezres tömegekben segítik elő a vallásos hiedelmek leküzdését és a klerikális reakció elleni harcot.”¹⁴

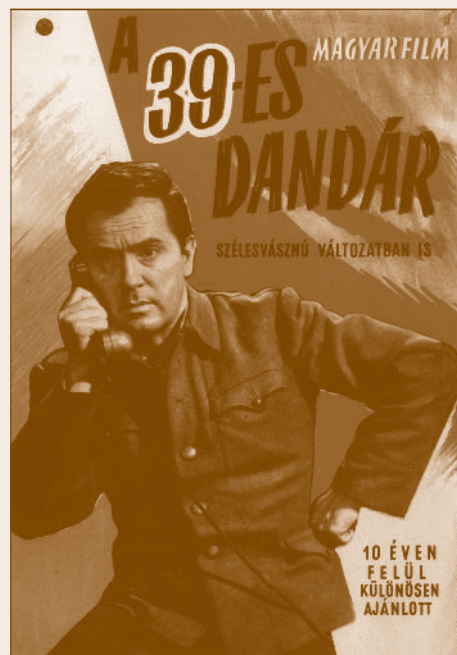
Amivel az állampárt nem számolt ilyen irányú törekvései tekintetében, az az volt, hogy az egyház már évszázadok óta alapvető tevékenységként folytatta az oktatást, illetve – ahhoz kapcsolódóan – az ifjúság szervezését. Azzal, hogy az egyházakat egyik pillanatról a másikra kivonták eme fontos egyenlet egyik oldalából, felborult az egyensúly. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az ifjúság „gazdátlanává vált”, hiszen az egyház már, a kibontakozó úttörőmozgalom még nem tudta betölteni azt a szerepet, amely révén az ifjúság tartalmas és kulturált szabadidő-töltését elősegíthették volna.

11 Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári Szemle, 2014/1-2. 312.

12 Horváth, 2014. 312–315.

13 Borvendég Zsuzsanna: Magyar ifjúság, neked élned kell! In: www.mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfortulok-hu/magyar-ifjusag-neked-elned-kell (A letöltés ideje: 2023. július 3.)

14 Horváth, 2014. 327–328.

A harminckilences dandár című Makk Károly film plakátja (1959)

Fiatalok Magyarországon és Dunakeszin az 1950-es évek végén

A fiatalság mindennapjainak ilyen irányú változása egybeesett Dunakeszi hagyományos mezőgazdasági települési szerepének megváltozásával, az ipari lakosság nagyobb számarányú megjelenésével, a fiatalok fővárosbeli munkalehetőségeivel, továbbá a nők nagyarányú munkába állásával.

Ezek a változások, valamint a fentebb részletesen kifejtett, a magánélet és a társadalmi tér felügyeletére tett állami kísérletek teremtettek meg egy sajátos elemet, a magyarországi huligánokat, galeriket, amelyek tevékenységét Budapesten az ellenforradalomban tapasztalatot szerzett, bűnöző és züllött erkölcsű fiatalság képével kötötték össze.¹⁵

Dunakeszi huligánok

A huligán kifejezés az 1905-ös oroszországi forradalom kapcsán honosodott meg a magyar nyelvben, de ekkor még nem vált elterjedté.¹⁶ Egészen az 1950-es évekig a mindenkori rendszer ellen tettelesen fellépőket minősítették időről-időre huligánoknak. Politikai jelleggel elsősorban a Rákosi-rezsim ifjúságpolitikusi használták e kifejezést, különösen a szerintük helytelen életfelfogást követő fiatalok megnevezésére. 1955-ben Hollós Ervin, a Dolgozó Ifjúság Szövetségének titkára így fogalmazott: „Vannak a fiatalságnak olyan rétegei, amelyek fegyelmetlenek a munkában, tiszteletlenek szüleikkel szemben, felelőtlenül viselkednek a nőkkal szemben, sőt egyes ifjak és lányok magatartásában huligán vagány-szellem érvényesül.”¹⁷ Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követően – szovjet mintára¹⁸ – a huligán kifejezés politikai tartalommal töltődött meg: így neveztek minden, a társadalomtól elidegenedett, Nyugatra néző fiatalot, és e szó segítségével bármilyen bűncselekménnyel

15 Horváth Sándor: Erika és az Óriáskerék. Ifjúsági lázadás és új társadalmi identitások kialakítása az 1960-as években. In: Mindennapok Rákosi és Kádár korában. Új utak a szocialista korszak kutatásában. Szerk. Horváth Sándor. Bp., Nyitott Könyvműhely, 329., 333.

16 Az odesszai harcok. In: Budapesti Hírlap, 1905. november 12. 3.

17 Hollós Ervin: Ifjúsági nevelőmunka Magyarországon. In: Tartós békéért, népi demokráciáért! 1955. október 16. 2.

18 Az egykori Szovjetunióban számtalan fiatal, akit e szóval illettek börtönbe, Gulagra került.

is összekapcsolták őket.¹⁹ Használták rájuk a *jampec* (feltűnően a divat felé forduló, divatosan viselkedő, léha fiatal) és a *lumpen* kifejezéseket is. A Tóth Ilona-per bírója, dr. B. Tóth Matild az *Érdekes Újságnak* nyilatkozott 1958-ban a huligánság jogi kezeiről: „Mi tehát a huligánság? Egy meglévő társadalmi réteg és ennek a rétegnek a magatartása a társadalommal szemben. Épp ezért a huligánság veszélyesebb a társadalomra nézve, mint a garázdaság. A huligán mindennel és mindenkor elégedetlen és bármikor hajlandó a reakció szolgálatába állni, amint azt az ellenforradalom napjaiban láttuk. A reakció tehát kihasználja a huligánság jellemtelenségét. A szocializmus építése időszakában a lumpenproletariátus nem tűnik el teljesen, hanem huligán réteggé válik. A huligán, bár munkásszármaszása, elárulja osztályát. A huligán sokféle bűncselekményt követ el épp azért, mert társadalom- és rendellenes elem. A bíróság tehát nem huligánság büntette miatt ítéli el őket, hanem gyilkosság, izgatás, fegyveres szervezkedés stb. miatt. A huligánság csak mint jellemző körülmény jelenik meg a bíróságon. Vagyis: a huligánság nem bűncselekmény, hanem egy réteg jellemző vonása.”²⁰

A ferencvárosi galéri perének tárgyalása idején a *Ludas Matyi*ban megjelent karikatúra (In: *Ludas Matyi*, 17. (1961) 3. sz. 3. 1961. január 19.)

Dunakeszin – mivel közel van a fővároshoz – szintén megjelentek, legalábbis dr. Vass Gyula plébános szerint a huligánok. A plébános így látta a helyi fiatalok eme elemeit: „[...] néhány ujszerű jelenséget kívánunk megörökíteni krónikánk lapján. Ilyen például a fiatalok között az u. n. »huligánok« feltűnése. Úgy lehetne ezeket bemutatni, hogy az öltözködésükben és a viselkedésükben nem csak a szolidaritástól eltérő a viselkedésük, de szellemük, életfelfogásuk is veszedelmes, mert nihilista beállítottságú. Ezeket a szocialista társadalom eszméje sem érdekli, szórakozásaikban, ott-honnan való kapcsolatukban, a léha, kicsapongó, komoly emberek szándékait gáncsoló életükkel igen sok gondot okoznak nemcsak szüleiknek, de az állami hatóságoknak is. Sajnos ezek a különcödő fiatalok a mi vallási életünkötől is messze kerültek, és így nincs módunk rájuk hatni, mert a felületes és nem szigorú szülői környezet is kien-

gedte a kezéből ezek legnagyobb részét.”²¹ Mivel a dunakeszi fiatalok körében nyoma sem volt a politikai huliganizmusnak, inkább olyan fiatalokról beszélhetünk, akik sem az 1945 előtti, sem az 1945 és 1956 közötti, sem az 1956 utáni rendszerhez nem kötődtek már. A budapesti jampecek mintáján öltözködésükben, viselkedésükben polgárpukkasztó hatást kívántak elérni, ugyanakkor ez elsősorban felnőtté válásuk rögzös útját, mintsem politikai attitűdjüket mutatta. Később sem történt olyan eset a településen, amelynél a huligánoknak minősített fiatalok politikai vagy rendzavaró fellépésére sor került volna. Elmondhatjuk, hogy a dr. Vass Gyula plébános által leírt jelenség inkább az 1950-es években megjelenő, identitását és helyét az új világviszonyok között kereső ifjúság megnyilvánulása volt. Azé az ifjúságé, amelynek számos tagja részt vett a később ellenforradalminak nyilvánított, a sajtóban pedig sokszor – az ifjúság részéről – tudatlan gyermekcsíny szintjére alacsonyított forradalomban. Ráadásul a huligánok és galerik tevékenysége jó lehetőséget kínált az 1956-os forradalmat követően új ellenségkép iránt áhító rezsimeknek.

Dr. Vass Gyula dunakeszi plébános (1950-es évek)

Falusi házibuli

Szintén az ifjúság „elhajlásai” körébe sorolták a házibulikát. Sophie Marceau 1980-ban hódította meg a *Házibuli* című film főszereplőjeként nézők millióinak szívét. Vladimir Cosma filmzenéjéből hangszereplő készült, amely 27 millió példányban kelt el a lemezboltokban. Ekkorra a házibulik már a mindennapi élet részévé váltak Nyugat- és Közép-Európában egyaránt.

Budapesten az 1956-os forradalmat követő konszolidációs időszakban terjedtek el a házibulik a 13-16 évnél idősebb korosztály, valamint a fiatal felnőttek körében. Történhetett mindez azért, mert a fiataloknak szükségük volt arra, hogy saját korosztályukkal beszéljék – vagy éppen ne beszéljék – meg a forradalom utáni közhangulat aspektusait, mindennapi életük nehézségeit, elveszített álmaikat, útkereső gondolataikat.

Dunakeszi, amelyre a fővárosi divatok, Budapest közelsége miatt, mindig is hatottak, nagyon hamar átvette a házibulik szo-

19 [hacska]: A huligán mint olyan és bármilyen. Egy szó története. In: https://arcanum.blog.hu/2019/08/27/a_huligan_mint_olyan_es_barmilyen (A letöltés ideje: 2023. június 12.)

20 [m. f.]: Törvényen kívüli lovagok. In: *Érdekes Újság*, 1958. május 10. 10

21 A Szent Mihály-templom *Historia Domus*, II. kötet, [108.] RIHGY Digitális fotótár, DF 2018.1.2.

kását. Dr. Vass Gyula (1903–1973), a Szent Mihály-templom plébánosaként (1956–1970) már 1960-ban felhívta erre a közösség figyelmét, amikor a *Historia Domus*ban hosszasan és részletesen írt az új jelenségről. Maga a katolikus egyház is foglalkozott az új divattal, amelyet társadalmi jelenségként, erkölcsi problémaként kezeltek. Az *Új Ember* hasábjain is kitértek azokra az urbánus legendákra, amelyek a házibulikát övezik: „a szülők nem voltak otthon; a fiatalok berúgtak, hajnalig sötétben táncoltak és dorbézoltak; s a lányokat arra kényszerítették, hogy strip tease produkciókat eszközöljenek, és el lehet képzelni a többit.”²² A cikk írója megállapította, hogy ezen megnyilvánulások – szerinte – kirívók, ugyanakkor jelezte: a szülőknek és a pedagógusoknak is foglalkozniuk kell a jelenséggel, mert ha az ifjúság szereti, akkor azt „komolyan kell venni, akár megfelel ízlésünknek, szokásainknak, akár nem.”²³

Míg a huliganizmus Dunakeszin nem jelentett valós veszélyt, a házibulik a falu fiataljainak életére is erősen hatottak. Dr. Vass Gyula plébános, aki az egyház jogainak megvonása ellenére fontosnak tartotta, hogy a helyi ifjúság ne kallódjon el, így látta a jelenséget:

„Egy másik korszerű jelenség, mely a fiatalok életében megszokott szórakozási formává erősödött: a házibuli. Ez azt jelenti, hogy a mindkét nembeli ifjúság: nagydiákok és már keresők, szünnapijaikon, de főleg szombat esteiken, egy-egy barátjuk lakásán jönnek össze szórakozni. Minden meghívott és résztvevő maga viszi étel és ital hozzájárulását természetben, és az így megterített asztalnál vígadnak, közben rádió, magnetofon és televízió zenéjére táncolnak. Nem igen szeretik, sőt kinézik, ha felnőttek és szülők is ott akarnak lenni az ő bulijukon. Talán a lakásban élő szüleit eltűnik, hogy benézzen hozzájuk. Ezek az összejöveteleken kötetlenül társalognak, a nemi differenciálódás szinte eltűnik, s ha a többség közöttük könnyelmű felfogású, sok visszaélés is történik a homály, az est leple alatt s ezekről a legtöbb szülőnek nincsen tudomása. Még nem látszik törekvés, hogy ezeket az általános ifjúsági szórakozási alkalmakat a szülők és a nevelők helyes keretbe illessék, mert az ifjúságnak szüksége és joga is van a szórakozásra. Sajnos e téren is az egyház befolyása nem juthat el, mert ezeknek a legnagyobb része már nem tart szoros kapcsolatot papjával, templomával, vallásával. A társadalom feladata lenne ezt megoldani, úgy, hogy a fiatalság is szórakozhasson, de a szellem se legyen kifogás alá eső...”²⁴

A házibulik – ellentétben a különféle alternatív szórakozóhelyekkel – viszonylag védett lehetőséget kínáltak a dunakeszi ifjúság számára is, hogy saját korosztályuk tagjai között szórakozzanak. Ennek a korosztálynak – mivel elvesztette korábbi, elsősorban vallási töltésű támaszait – igénye volt arra, hogy a tagjai közötti összetartozást, illetve a csoport(ok) más korosztályoktól való távolságát viselkedésmódjában, öltözködési és szórakozási szokásaiban, zenei világában is kifejezze. (Ruházatukban megjelentek a nylon alapanyagú darabok, zenei ízlésükben pedig dominánssá vált a beat.)²⁵

A dunakeszi házibulikról szóló bejegyzés vészterhes időben született. A Kádár-rezsim 1956 és 1962 közötti, a forradalom leverésével és a véres megtorlásokkal teli időszakában. Még nem jutottunk el 1961 decemberéig sem („aki nincs ellenünk, az velünk van”-szlogen). Az amnesztiát pedig majd csak 1963 márciusában hirdetik meg. Dr. Vass Gyula plébános be-

jegyzése idején a forradalom leverését követő, kilátástalannak tűnő időszakban, amikor a közösségi tereket teljesen, a magánéletet pedig részben uralni próbálta a párt, a fiatalok számára a házibuli jelentette a hétköznapi munkakerekből a kizökkenés lehetőségét. Legtöbbjük számára a fővárosi szórakozóhelyek nem képviseltek vonzerőt, ugyanakkor a hagyományos falusi bálók és multságok sem. Az éppen felbomlóban lévő falusi társadalom természetesen nem nézte (nem nézhette) jó szemmel, hogy a fiatalok egyedül – vagyis felnőtt jelenléte nélkül – szeretnének szórakozni, nem tartják be a korábbi, a nemek elkülönülésére vonatkozó szabályokat, ráadásul az új szórakozási eszközöket, a rádiót, a magnetofont és a televíziót is preferálják.

Dr. Vass Gyula plébános ugyanakkor tanúságot tesz arról, hogy mennyire normálisnak, indokoltnak tartja a fiatalok szórakozási igényét, és – mivel az egyházat kigolyózták az ifjúság oktatási és nevelési színtereiről – joggal hívja fel a figyelmet a szülők és a pedagógusok felelősségére a tekintetben, hogy az ifjú generáció szórakozási szokásait a helyes irányba tereljük.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc az ifjúság harca volt, amely a világháború után kibontakozó kommunista rezsim elleni fellépést, az általa képviselt nézetek fiatalok számára elfogadhatatlanná voltát, a magánélet korlátozásának, kontrolljának lehetetlenségét volt hivatott kifejezni. Nem véletlen, hogy – bár a fegyveres felkelést nagyrészt 1956 november közepére levertek – az iskolai élet rendje sok helyütt még 1957 februárjára sem állt helyre. A felnőtt generáció – a háború, majd az azt követő rezsimváltások miatti következtelen ifjúságpolitika, a „fogódzók” és világos útmutatás nélküli évek következtében – nem fogadta el a rá kényszerített, minden korábban ismert struktúrától idegen rendszert. A huligánoknak (jampeceknek, lumpeneknek stb.) nevezett elemek megjelenése, ahogyan a házibulik is, az ifjúság válasza voltak a hatalom által rákényszerített, de elfogadhatatlan rendszer jelentette kihívásokra. Dunakeszin egyik jelenség sem volt olyan mértékű, mint a közeli Budapesten (vagy más nagyvárosokban), ugyanakkor a főváros közelsége miatt mindkét szimptóma megjelent a településen. Jóboru Magda, a Művelődésügyi Minisztérium miniszterhelyettes 1957 elején joggal jelentette ki: „az iskolában az oktatómunka mellett elhanyagoltuk a nevelőmunkát, [...] sok szülő nem érez felelősséget a serdülő gyermekéért.”²⁶ Ennek a kérdésnek a kezelésében korábban az oktatásban aktívan részt vevő, de az oktatáson kívüli társadalmi életre is jelentős hatást gyakorló, az irányító, szervező egyház nyújtott segítséget a szülőknek, amely azonban a háborúban, illetve az azt követő időszakban elveszítette lehetőségeit, ami végeredményképpen e generáció ifjúságának nihilizmusához vezetett.

26 Országos középiskolai igazgatói értekezlet. In: Köznevelés, 1957/3. 55.

22 Saád Béla: A házibuliról. In: *Új Ember*, 1960. december 25. 2.

23 Saád, 1960

24 A Szent Mihály-templom *Historia Domus*a, II. kötet, [108–109.] RIHGY Digitális fotótár, DF 2018.1.2.

25 Morsányi Bernadett: *Magyarország és egy ifjú nemzedék a hatvanas-hetvenes évek fordulóján*. In: *Uő: Egyedül szembejövet – Dobai Péter (és) művészete*. Bp., L'Harmattan, 2016. 19.

A Házibuli című film plakátja (1980)

Mozsáry Piroska dunakeszi-alagi visszaemlékezései 1928–1944

A Felvidékről származó Mozsáry Piroska 1928-ban, 24 éves korában költözött Alagra első férjével, Kónya Samu pénzügyi főtanácsossal. Haláláig, 1991 novemberéig a település (1950-tól Dunakeszi) lakója maradt. Csalátagjaival együtt az alagi régi temetőben nyugszik. Az egyik sírban apja, Mozsáry János (1862–1943), anyja, Blahó Kornélia (1870–1972), lánya, Kónya Márta (1934–1990) és második férje, Tóth István (1902–1966) alussza örök álmát. Piroskát első férje, Kónya Samu (1895–1949) mellé temették.

Mozsáry Piroska 1991 márciusában, 87 éves korában, halála előtt néhány hónappal leírt visszaemlékezései két füzeten találhatók meg a Révész István Helytörténeti Gyűjteményben, valamint másolatban a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtárban. Tudomásunk van egy harmadik füzet létezéséről is (amely az önéletrajz elejét tartalmazza), de sajnos ez nincs a birtokunkban. Szerencsére azonban a meglévő anyag őrzi a visszaemlékezés Dunakeszi-Alaggal kapcsolatos, helytörténeti szempontból legfontosabb részeit.

Az eredeti kéziratot stilisztikailag módosítottam, pontosítottam és lábjegyzetekkel láttam el. Több helyen – a könnyebb értelmezhetőség érdekében – a kronológiai sorrenden is változtattam. Az így közölt memoár érdekes és fontos család- és településtörténeti dokumentum. (Lőrincz Róbert)

Ezen emlékezések feljegyzője, Mozsáry Piroska – az aranyosmaróti állami iskola igazgatójának és Bars vármegye iskola-felügyelőjének, Mozsáry Jánosnak¹ leánya – húszéves koráig, 1924-ig Aranyosmaróton élt. A város 1918-ban csehszlovák uralom alá került, amit a trianoni békeszerződés 1920-ban megerősített. A családom tagjai nem menekültek át Magyarországra, ott éltek régi idők óta, a gyökereik ott tartották őket. Természetesen vágyódtak Magyarországra, annak ellenére, hogy a fájdalmas politikai, területi konfliktusok után Csehszlovákiában meglehetősen jólét lett.

Amikor már lehetett útlevelet kapni, sokan siettek Pestre egy kis magyar szót hallani. Így voltam ezzel én is. Egy látogatás, és jóleső együttlét sok régi és új ismerőssel. Többek között erdélyi menekültekkel is, akik a szűkös Pongrácz úti lakótelepen zsúfolódtak össze. Itt élt egy hontalan fiatalember, dr. Kónya Samu,² aki – ugyancsak a fent említett Magyarország utáni vágyakozás miatt – otthagyta nagyenyedi családját. A szegedi Ferenc József Tudományegyetemen szerezte meg jogi doktori diplomáját. Pesten kapott állást 1922-ben. Pénzügyminisztériumi kollégáival együtt egy családi összejövetelre volt hivatalos itteni rokonaimhoz. Ezen az összejövetelen ismerkedtünk meg egymással. 1924-ben házasságot kötöttünk, és még az évben – a szülők segítségével – szép, új lakásba költöztünk Budapest VIII. kerületében, a Baross utcában. Élveztek a fővárosi kultúréletet. Bérlet a közeli Nemzeti Színházba, mozilátogatások, erdélyi, nagyenyedi volt diákok összejövetelei, séták a Margit-szigeten, hajókázások a Dunán. Négy év után azonban elkezdtünk vágyódni a régi, vidéki élet után.

1 Mozsáry János (1862–1943) iskolaigazgató, iskolafelügyelő, a bars megyei tanítóegyesület alelnöke. Az alagi régi temetőben nyugszik.

2 Dr. Kónya Samu (1895–1949) pénzügyi főtanácsos. Az alagi régi temetőben nyugszik.

Egy alkalommal a közeli Alagra kirándultunk, hogy felfrissítsem a rokoni kapcsolatot Nyuli Vincéékkel. Vince bácsiék azonban már nem is Alagon, hanem a szomszédos Dunakeszin laktak. Vagyonuk egy része ott feküdt az asztalfiókban a hadikötvény szép kivitelezésű, de értéktelen papírjaiban, a meglévő pénzből házat vettek. Feladták az alagi bérelt lakást, és Dunakeszin szép villát találtak Heinisch Gyula³ kéményseprő mester háza mellett. Lassan összeállt egy nagyobb baráti társaságuk is, amelynek tagjai voltak Heinischék, Cseresnyés Ernő⁴ doktorék, Pusztai János⁵ jegyzőék, valamint Kovách Antal⁶ volt főjegyző özvegye (sándorházi és menyői Nagy Török Rózsa) a leányával. A korábban Mező, majd Ivánka Pál (ma Martinovics) utcában, a Heinisch-telek sarkánál nyílt egy új utca, ahol egy akkoriban épült nagy ház Vígh Gyula⁷ tábornoké lett. A tábornok nyugdíjasként telepedett ide fivérével és özvegyasszony nővérel. A község az új közterületnek mindjárt nevet is adott: ez lett a Vígh utca. Körülnéztünk a környéken, minden nagyon tetszett. A Nyuliek kertjének közepén álló nagy, terebélyes meggyfa – tele virággal – különösen gyönyörű volt.

Alagi látkép az 1920-as években

Visszatérve a pesti Baross utcába, a következő vasárnap elővettük a reggeli újságot, s rögtön egy hirdetésen akadt meg a szemünk. Sürgősen bérebe adó két évre egy új, kétszobás villa Alagon. Cím: Rojik György jockey. 1928 áprilisa volt, újra kijöttünk Dunakeszi-Alagra. A nap ragyogott, a villa déli oldalán egy hosszú, nagy veranda, sokszínű ornament tüveggel. Ahogy beléptünk, a háziasszony kék selyemruhájában, mezítláb, nyári papucsban állt, élvezte a meleget és a sok színt. Azonnal beleszerettünk a házba és a nagy sárgabarackfába,

3 Heinisch Gyula (1880–1943) 1908-tól Dunakeszi kéményseprőmestere. Az dunakeszi Iparoskör elnöke, községi képviselő, tűzoltó parancsnok. A dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugszik.

4 Cseresnyés Ernő (1866–1936) Dunakeszi első kinevezett községi orvosa 1905 és 1932 között. A dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugszik.

5 Vitéz Pusztai János (1894–1963) dunakeszi közigazgatási aljegyző, majd alagi közigazgatási jegyző, leventeoktató, Dunakeszi Község Tanácsának tagja. A dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugszik.

6 Kovách Antal (1860–1922) 1892-től 1919-ig Dunakeszi főjegyzője

7 Vígh Gyula (1867–1943) nyugállományú magyar királyi vezérőrnagy, a hd. Lipót-rend, a hd. III. oszt. vaskoronarend kétszeres lovagja és más hadi és békebeli kitüntetések tulajdonosa.

ami beborította az egész udvart. Összenéztünk és bérbe vettük. Ez volt tehát 1928-ban, attól kezdve lettünk alagi lakosok.

A villa szép volt, nem nagy, csak kétszobás. Szemben két hasonló ház állt, szinte állandóan leeresztett redőnyökkel. A Prehálék⁸ és a Günterék háza. A férfiak Pestre jártak dolgozni asztalos szakmukában, a nők az újpesti Chinoin gyárban, a pipere osztályon a finom illatszer-kompozíciókat készítették. Így a redőnyök csak vasárnap voltak felhúzva, hiszen hétköznap a házak üresen álltak. Napközben teljesen egyedül voltam, hisz az uram is bejárt vonattal Budapestre. Amerre a szem ellátott homok, futóhomok, de a házhelyeket és az utcákat már karókkal kijelölték. Amikor jött a tél, nyulak ugráltak a festőien szép hóban, és megrágcsálták az itt-ott ácsingózó vadszilvafákat. Vettünk egy négyméteres fenyőfa oszlopot a fakereskedésben antennaoszlopnak, amit férjem és a szomszéd Prehál felállított, hogy napközben – a nagy egyedüllétben – hallgathassam a kis „Babi” kristályos rádiót a fülhallgatóval. A rádió még ritka dolog volt, szép zenék jöttek, nagy öröm volt számomra, hogy tisztán lehetett hallani.

Kitavasodott. Édesapám látogatóba érkezett Aranyosmarótról. Ide sokkal szívesebben jött, mint a pesti, Baross utcai 4. emeleti lakásba, ami ugyan nagyobb és szebb volt, de itt mégiscsak volt kert. Férjem, Samu beszerzett néhány szerszámot. Apám – hogy végre birtokba vegyük a kertet – fogta az ásót, és nagy elánnal lapátolt egy-egy virágágyat, ugyanis itt jóformán csak lapátolni kellett a homokos talajt, nem ásni, mint otthon, az agyagos Felvidéken. Samu néhány jogász kollégáját is rábeszélte az itteni házvételre. Volt kissé messzebb két régebbi épület, az egyiket dr. Csia Béla⁹, a másikat dr. Fábrián Jenő¹⁰ vette meg. Így már lett társaság. Sőt, aranyosmaróti régi barátóm, Spyers-Durán Edit házasságot kötött dr. Mahler Sándorral,¹¹ és szülei kívánságára itt vettek Mahleréknak házat. Igaz, nem a szigorúan vett alagi részen, hanem kissé távolabb, az ún. Banktelepen. Ezt a nagy, homokos birtokot két bank parcellázta.

Édesapámék ismételt látogatásukkor ajánlatot kaptak egy telek megvételére, s mivel a kétéves lakásbérletünk lassan lejárt, a Báthory utcában megvették a középső, magas szőlővel beültetett házhelyet. Azonnal jelentkeztek az építési vállalkozók, hozták a tökéletes tervrajzokat. Egyik tornyos, másik teraszos kiképzést rajzolt, mi az utóbbit, Resek Nándor építész tervét választottuk. Édesapám átutalta a pénzt, s hónapokig Alagon tartózkodott anyámmal, hogy állandóan felügyeljek az építkezést. Hét hónap alatt, 1930 novemberére elkészült minden.

Körülöttünk az új, Báthory utcai telkek gyorsan gazdára leltek. Nagy építkezés kezdődött. Sorra kivágták a kiöregedett szőlőtövéket, óriási munka volt az áthatolhatatlan, tüskékkel teli törpe vadnarancs „kerítések” megszüntetése is. A Mozsáry-ház – ami a férjemmel közös tulajdonunk lett – körül is sorra épültek a házak. Szemközt Örményi István,¹² a

lovaregylet nyugdíjba készülő gazdasági igazgatója és neje, a kedves, szép Vigh Ilonka építkezett. Mellettük épült Német istálló-mester háza, aki lovaglás közbeni lábsérülése miatt már nem dolgozhatott az alagi lóspornnál. Azután Benyó Ferenc, a kiváló műasztalos mester emelt házat szolgálati lakása helyett. A szomszédjában álló nagy épületet egy nyugdíjas hajóskapitány bérelte ki a családjával. Ezt már a Báthory-Kossuth Lajos utcai saroktelek követte, amelyet a Zsivanov házaspár vásárolt meg. A férj, Zsivanov Pál¹³ fodrászként dolgozott, az asszony egy kis vegyeskereskedést nyitott.

A mi oldalunkon a telekszomszédunk, Hartl József, a Nyugati pályaudvar egyik intézője a miénkhez hasonló házat épített.

A Mozsáry-Kónya-ház (jobbra) és a Hartl-ház (balra) napjainkban

Két üres telek következett, majd egy hatalmas, arborétumszerű kert közepén egy régebbi stílusú, nagy villa állt. A lakója meghalt, a Sárkány vezetéknevű tulajdonos Sopronban élt, így az üres épület még gazdára várt. Végül dr. Klekner Mihály¹⁴ ügyvéd bérelte ki, aki négy évvel később a fentebb említett egyik üres telken építette fel új otthonát. A Sárkány-féle házat Gyulay Sándor¹⁵ országgyűlési-képviselő vásárolta meg, aki pesthidegkúti képviselőségének lejártá után költözött ide családjával. Az utca emelkedőjén egy nagy, tornyos házat épített Fleischer László szobafestő. Fleischer (aki 1944-ben az auschwitzi haláltáborban hunyt el) a lovaregyleti munkák mellett sok új alagi házban vállalt festést és mázolás, amit kiváló minőségben teljesített.

Az egykori Fleischer-ház a 2010-es évek elején

A Fleischer-ház mellett kis utcát hasítottak ki a majdani templom felé. A sarkán nyitott modern, Kónya András-féle

8 Prehál Aladár (1882-1949) és neje Bónis Mária (1892-1967) Az alagi régi temetőben nyugszanak.

9 Dr. czófalvi Csia Béla (1898-1970) pénzügyi tanácsos. A dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugszik.

10 Dr. Fábrián Jenő (1893-1963) pénzügyi főtanácsos, jogtanácsos.

11 Dr. Mahler Sándorné Spyers Duran Edit (1896-1982) és dr. Mahler Sándor (1886-1956) Országos Társadalombiztosító Intézet igazgató. A dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugszanak.

12 Örményi István (1872-1951) ny. magyar lovaregyleti számvevő, Alag község törvénybírája, a községi iskolaszék elnöke. Az alagi régi temetőben nyugszik.

13 Zsivanov Pál (1878-1935). Az alagi régi temetőben nyugszik.

14 Dr. Klekner Mihály ügyvéd, tisztii alügyész, az Alagi Sport Club elnöke.

15 Nagyváradai és széki Gyulay Sándor (1869-1939) nyug. községi főjegyző, országgyűlési képviselő, vármegyei bizottsági tag. Az alagi régi temetőben nyugszik.

fűszerüzlet – a Kossuth utcai kis Zsivanov-bolttal vetélkedve – kívánság szerint házhoz szállította az árut. Az üzlet után, a templom felé szép kis tornyos villát építettek édesapámék, Mozsáry János igazgatóék, akik áttelepültek Aranyosmarótról egyetlen leányuk és kicsi unokájuk, Márta környezetébe. Megkapták a „visszahonosítási” okiratot és az áttelepülés engedélyét, ottani vagyonukat is átutaltathatták. Itt Alagon szívesen és közreműködően vettek részt a község fejlesztésében.

A községháza és a majdani templom telke között 1930-ban vásárolt házat Száhlender Béla¹⁶ altábornagy. Hosszú, nagy porta befásítva, hatalmas vaskapuval, hosszú épülettel, sok melléképülettel, istállóval. A Száhlender-ház melletti elemi iskola épületét ki kellett bővíteni, mert rohamosan nőtt a lakosság lélekszáma, sok lett a gyermek. Az idősebb tanítónéni, Lujza néni szerint sok volt a rossz diák, a nemrég végzett fiatal tanítónő, Strib Jolánka¹⁷ szerint viszont csupa jó gyerek járt az iskolába. Ő szervezte a Szív Gárdát, rajongtak érte a diákok.

Az iskola melletti községházán nagy munka folyt. Az emeleten lakott családjával Hajnal Jenő¹⁸ főjegyző, akinek a földszinten volt az irodája. Mellette a nagy pénztárterem a falába épített Wertheim-kasszával, a hosszú asztalnál a községi intéző csoport ült. Ulreich Nándor¹⁹ nyugalmazott állomásfőnök volt a pénztáros. Szomszédunk, Örményi István már megvált a lovaregylettől, s mint nyugdíjas ő volt a gazdasági vezető és az egyházadó felelőse. Közöttük Szabó Ferenc fiatal segédjegyző ült, aki hol a pénztárnak könyvelt, hol a rendeletek szövegét gépelte, hol a község bírójának, Molnár Gyulának²⁰ segített.

Az alagi községháza

Molnár igen erélyes ember volt. Kidoboltatta a kisbíróval, hogy mindenki tartsa rendben a járdáját, kerítését, kertjét. Minden háznál legyen nagy, betakart szemégtödör, és minden tulajdonos ásasson kutat, hogy egészséges ivóvíze legyen a községnek. Mindezeket ellenőrizve gyakran felült a hajtókocsira, s a fürge kis ló végigszaladt vele az egész községen. Elrendelte a villanyoszlopok állítását is, hogy alkonyattól reggelig Alag egész területe ki legyen világítva. Hőeséskor Molnár bíró ismét rendelke-

zett, lovaregyleti hókéket fogatott. A nagy, fagerendás hókotró az utakat, a kis hókotró a járdákat kotorta tisztára, így a háztulajdonosoknak nem kellett havat takarítani. Mindez kitelt a község pénzügyi egyenlegéből, ugyanis Alag – az országos hírek szerint

Molnár Gyula

– az egyik legjobb adófizető községnek számított. A befizetés hetenként kétszer, az alagi lóversenyek utáni napon történt. Ekkor jöttek a lovaglórúhás zsokek „leróni” a nyeremény utáni adót, de fizetett a tréner, továbbá a győztes ló tulajdonosa is. Akkor volt ezeken a napokon a zsúfoltság, hogy aki ekkor hozta be az egyházadóját, alig tudott Örményi asztalához jutni. Házadó fizetés nem volt, az új házak tíz évig adómentesek voltak – és a legtöbbjük új volt.

Ezzel egyidőben az egykori anyaközség, a szomszédos Dunakeszi is fejlődött. A vasúti sínek melletti Rákóczi körúton (ma Könyves Kálmán út), a volt fatelep helyén folytatólagosan épültek a nagy villák. Táby Géza²¹ kereskedelmi igazgató saját kis víztoronnyal rendelkező emeletes házat épített, utána következett Fördös Béla²² ügyvéd háza. Ezt követte az emeletes Rác-villa, ahol Rác Lili²³ zenetanárnő nyitott jól menő zeneiskolát. Pest felé, a konzervgyár előtti sínek mentén is több luxusvilla épült. De építkeztek a nagygazdák is. Tarcsai a Vámos-bolt raktára után emelt hosszú, öt – utcára néző – ablakkal rendelkező házat, ahol 6 db szoba-konyhas kis lakás, majd saját részre egy nagyobb villa, s még távolabb több bérház is épült. Istállójában bérkocsikölcsönzésre is berendezkedett. A Vámos házaspár²⁴ már visszavonult az üzlettől, kiöregedtek, neveltjük Hirs Miklós (magyarosított nevén Hajdú) lett. Övé lett az ún. Miklós-bolt. Pálinkás István a sarki üzlete mögötti nagy udvarban falerakatot létesített fűrészgépekkel. Telefonon lehetett rendelni kiváló máramarosi gyertyán vagy bükkfát, akár vagonkéntben is. Szárazék – vételkedve Pálinkásékkal – szintén fatelepet létesítettek. Nagy divat lett a fakályhák építése, főleg a szomszédos Alagon, így kályhás mesterek is letelepedtek.

Az 1920-as évek végén egy új orvos is érkezett Dunakeszire. Dr. Weisz István²⁵ a feleségével – aki asszisztált a vizsgálatoknál – a Tarcsai-féle házba költözött. Nem volt meghatározott rendelési ideje, bármikor betoppant hozzá valaki, vagy kopogott az ablakán, Tarcsai azonnal befogott a kocsiba és vitte az orvost, főleg, ha messzire kellett menni. Ez tovább könnyített az öreg dunakeszi doktor, Cseresznyés Ernő helyzetén, akinek fia, Tibor kórházi orvosként dolgozott, de engedéllyel helyben is joga volt a betegellátásra. Az alagi községi orvos, dr. Bayer Emil²⁶ is nehezen látta el a kiterjedt területű község betegeit.

16 Száhlender Béla (1874–1955) 1930 és 1953 között lakott családjával Alagon.

17 Strib Jolán (1907–1992) 1929-től 1947-ig az alagi iskola tanítónője, 1944-től 1947-ig megbízott igazgatója.

18 Hajnal Jenő (1881–1932) Az alagi régi temetőben nyugszik.

19 Ulreich Nándor (1870–1944) az Alag-Dunakeszi Evangélikus Egyház felügyelője.

20 Molnár Gyula (1863–1940) a lovaregylet alagi gazdaságának pálya- és gazdasági intézője, majd 1910-től haláláig Alag község bírójának. Az alagi régi temetőben nyugszik.

21 Homonnai Táby Géza (1877–1952) csemegekereskedő, kormánytanácsos, a Szimon István csemege-, fűszer-, gyarmatárú- és italkereskedelmi rt. igazgatója, a Dunakeszi Sport Egyesület elnöke. A Táby család sírja a dunakeszi Kegyeleti temetőben található.

22 Szenci Fördös Béla (1908–?) ügyvéd, a Hunnia filmgyár és az Országos Nemzeti Filmbizottság ügyésze. A dunakeszi Kegyeleti temetőben nyugszik.

23 Rác Gabriella (1902–1966) zongoraművész, zongoratanárnő.

24 Vámos Gábor (1867–?) és felesége, Gráf Margit (1873–?) izraelita kereskedők.

25 Dr. Weisz István (1895–1937)

26 Dr. Bayer Emil (1890–1948). Az alagi régi temetőben nyugszik.

A Dunakeszi északi részén fekvő Műhelytelep szintén benépesült. A hatalmas mozdonyépítő műhelycsarnokok mellett, a középső téren állt a nagy kultúrház²⁷ színházteremmel, pódiummal, függönnyel, zenekari résszel, a színpaddal szemben erkélyülésekkel. Néha tánc, néha mozivetítés is volt a teremben. A Műhelyteleppel szemközt, a váci országút túloldalán az egykori kiserdő vastag törzsű fáival már nagy erdő lett, az úttól egészen a Duna árterületéig húzódott. Jó kiránduló hely volt.

A műhelytelepi állomás mellett, a sínek alatti vasúti aluljárón keresztül juthattunk vissza Alagra. Feljőve az aluljáróból már tapostuk is a homokot, amely csak úgy omlott bele a cipőnkbe. A hosszú Rákóczi út a sínektől egészen a település keleti végéig futott. Itt állt a 101. szám alatt egy nagy, arborétumszerű parkban Magyar Eleknek,²⁸ az Úrlovasok Szövetkezete vezértitkárának kastélya. Magyar ritkán tartózkodott birtokán, de voltak istállói, lovai. Vele szemben terült el Rumpa Ferenc borkereskedő családjának hatalmas szőlőbirtoka, vincellér házakkal és présházakkal, némi nyaralóul szolgáló lakrészsel. Azután ismét homok és homok, majd a Greguss-birtok²⁹ és még több nagy porta. És már el is értünk az alagi községhez. A makadámzott Kossuth Lajos utca már nem süppedt a homokba, itt haladunk tovább, vissza a vasúti sínek felé. A síneknél, a lóversenypálya felőli részen, a postával szemben lépcsős felüljáró állt, hogy a túloldalról a Dunakesziek gyorsan átjuthassanak az alagi oldalon lévő állomásra, ne kelljen a kocsihídon kerülniük. Ahogy most visszagondolok, szinte látom, ahogyan éppen ott sétál a lépcsőkön a lovaregylet alagi gazdaságának nagy tekintélyű igazgatója, Fichtner Károly,³⁰ és nézi az arra járó lakosok gyors lépteit. Fiatal felesége 1936-ban meghalt, két kislányával maradt egyedül.³¹ Fichtner később újránősült. Elvett egy Párizsban lakó, megözvegyült festőművésznőt – az alagi lóversenypálya állatorvosának nővérét –, és az igazgatósági épület egyik halljában műtermet rendezett be részére. Az asszony festette a park szép fáit, virágait, és a kislányokat nevelgette, amíg felsőbb intézetbe nem kerültek.

Ebben az időben a lovaregylet és a MÁV egyezségének köszönhetően egy kis „színházvonaat” is működött, amely az alagi értelmiségi társaságot szállította Pestre. Este 6-kor indult és az előadások után 11-kor jött vissza. Egy mozdonyból és három fapados, frissen lakkozott ülésekkel ellátott kocsiból állt.

Az alagi kultúrtársaságot Kleiszner Rezső³² fogta össze. Hetente kétszer kisebb kaszinót tartott az alagi lovaregyleti szálloda, a Pavilon vendéglőjének kistermében, ahol tarokk- és sakkpartikat rendeztek, a beszélgetések közben pedig az országszerte ismert vendéglős, Kedvessy Nándor³³ kiváló óriás pogácsáit és kisfröccseit

27 Ma VOKE József Attila Művelődési Központ.

28 Dömsödi Magyar Elek (1873–1947)

29 A Greguss család sírja az alagi régi temetőben található.

30 Fichtner Károly (1890–1967). Az alagi régi temetőben nyugszik.

31 A feleség primolanoi Sander Hermin (1897–1936), a két lány Klára (1918–1956) és Sarolta (1927–2010). Mindhárman az alagi régi temetőben nyugszanak.

32 Kleiszner Rezső (1857–1939) középiskolai tanár, Alag község törvénybírája, az alagi képviselő-testület tagja. Az alagi régi temetőben nyugszik.

33 Kedvessy Nándor (1869–1960) szakácsművész, vendéglős, a Kedvessy-módrá megnevezésű ételek megalkotója. Az 1920-as évektől 1945-ig az alagi Pavilon vendéglőjének bérője volt.

fogyasztották. Kleiszner javasolta azt is, hogy Alag fejlesztése egy új templom építésével folytatódjon, hiszen a lovaregyleti kápolna már igazán kicsi volt a gyorsan népesedő község hívei részére. Ekkor tűnt ki, hogy milyen nagy, együttérző, hívó „sereg” lakik Alagon. Összefogtak az értelmiségiek, a gazdag iparosok, a lósport „rétegei”. Az építések román stílusú, egytornyú, terméskőből épült templomot terveztek. Az anyagiak előteremtése után a községházával szemben lévő nagy, üres telken megtörtént az alapkö-letétel. A lovaregylet a vízvezetékét egy csatlakozással oda irányította, hogy az építkezéshez a víz helyben legyen.

A nők is szervezkedni kezdtek. Nőegylet alakult, melynek díszelnöke Fichtnerné lett, az ügyintézője pedig jómagam. Ebben az időben a feleségek még nem voltak állásban, hanem háziasszonyokként babakocsiban tologatták a gyermeküket a Kossuth Lajos utca rendezett járdáin. Amikor a babak már nagyobbak lettek, a sétáltatást a gyereklányok, vagy a német „fräuleinek” vették át, így az édesanyáknak több idejük maradt a közügyekkel foglalkozni. Otthon az ügyes, mindenese leány készítette az ebédet. Az Ilona-major gödi gazdaságából a sokgyerekes béresfamíliák szívesen küldték el a leánykáikat egy kis pénzkérésre és művelődésre az alagi családokhoz. Tehát az asszonytársadalom összefogott, és 1933-tól minden május végén nagy majálisokat rendezett a lovaregylet által felajánlott füves területen, a lebontott tribünök helyén. A bevételt az épülő templom javára ajánlották fel. A majálisok mellett műkedvelő előadások bevételei is segítették az építkezést. A lovaregylet az egyik feleslegessé vált betegistállót alakította át kultúrteremmé, ahol az iskolai tanítók szép programokat rendeztek. Halmágyi János³⁴ tanító Arany János költeményeit szavalta, Závodszy Géza³⁵ (aki Hajnal Jenő halála után lett a főjegyző) klasszikus műsort énekelt. Závodszy Géza öccse, Zoltán európai hírnévű tenor operaénekes volt, így valószínűleg családi „örökség” lehetett a szép hang. Dr. Csík József³⁶ plébános irányítása alatt a templom 1939-re felépült. A nagy harangot a váci püspökség adományozta, a kis lélekharang Sztatényi Béláné, a középső pedig a Kleiszner család ajándéka volt. A nagy, színes ablakok a bibliai jelenetekkel szintén egy-egy család adományai voltak, a nevek ma is rajtuk találhatóak. Az orgonát teljes egészében Sztatényiné adományozta.

Az alagi katolikus templom alapkö-letétele. Háttérben a Száhlender-ház.

Závodszy Géza

34 Halmágyi János (1897–1976). Az alagi régi temetőben nyugszik.

35 Závodszy Géza (1889–1975). Az alagi régi temetőben nyugszik.

36 Dr. Csík József

Ulreich Nándor egyházi felügyelő és Mezei József³⁷ lelkész vezetésével az evangélikus hívek is egy templom építését hátrózták el. Tervüket siker koronázta. A posta melletti üres területen 1939-re felépült szép, karcsú tornyú templom Alag község díszé lett. A reformátusok is megmozdultak, és Kirner A. Bertalan³⁸ lelkész vezetésével már 1922-ben kis imaházat létesítettek a mai Huba utca egyik telkén. A Kirnert 1930-ban váltó tiszteletes, Tóth János³⁹ kezdetben Újpestről járt át, de rövidesen ő is letelepedett családjával, és szép nagy házat épített a Fóti út mellett.

A szomszédos Dunakeszi lakossága is követte az alagiakat a templomépítés terén. Faludi János⁴⁰ esperesplébános vezetésével az egytornyú templomukat 1936–37-ben egy nagyobb, kéttornyúra bővítették ki. A váci országút mentén, a község-házával szemközt felépült Dunakeszi kultúrháza is. A tetszetős épületben hangversenyeket, színelőadásokat, táncesteket is rendeztek, de kissé szűk volt a lépcsőház, kicsik az öltözők, a ruhatárban alig lehetett megmozdulni, az országútra nyíló óriási ablakok pedig mindig beszürkültek az út porától. Volt hát kívánnivaló, de ennek ellenére sok kellemes programot tartottak itt nemcsak a dunakesziek, hanem az alagiak is.

Visszatérve Alagra. A lovaregylet kialakította minta-tehenészetét és tejgazdaságát, ahonnan kezdetben csak tagjai, majd az alagi lakosság tejigényét is kielégítette. A havi tejszállításra előfizetők számára szabványos, vörösréz névcímkékkel ellátott kannákat csináltattak. Választani lehetett az esti vagy a reggeli fejésből származó tejek közül. A platós, emeletes szállítókosci lépésben haladva cserélte a kapu elé kitett kannákat. Alighogy elment, megérkezett a kis lóval a pékmester kocsija. A pékné a kislíával a tejeskannák mellé helyezte papírtasakban a megrendelt kifliket.

Telefon a nagyobb alagi és a dunakeszi házakban is többnyire volt. Az alagi posta 1943-ra már több mint 80 előfizetőt kapcsolt. A havi előfizetésbe a helyi beszélgetések díjtalanul belefoglaltak.

A következőkben néhány szomorú halálesetre emlékezem. Hajnal Jenő alagi főjegyző 1932-ben hunyt el. A község-háza előcsarnokában ravatalozták fel, koporsóját nagy tömeg kísérte ki az alagi temetőbe. A község-házán lévő szolgálati lakásába az egyik fia költözött a családjával, mert az új főjegyző, Závodszy Géza a régi házában maradt. Ezzel egyidőben rendelet született, hogy ezután a ravatalozást csak a temetőben szabad végezni. Így lett az alagi temető kis kápolnája ravatalozó is egyben. 1939-ben elhunyt Kleiszner Rezső bírőhelyettes is, akiről fentebb már említettem, hogy az alagi társadalmi élet összefogója volt. Még a harmincas évek elején betegedett meg a szembe szomszédunk, Örményi István felesége, a kedves, halk szavú Ilonka.⁴¹ Idősebbik,

Örményi István

37 Mezei József (1885–1967)

38 Kirner Adalbert Bertalan (1884–1973) az Alag-Dunakeszi Református Egyház alapító lelkésze.

39 Tóth János (1889–1965) Az alagi régi temetőben nyugszik.

40 (Fieszl) Faludi János (1893–1956) 1935-től haláláig a dunakeszi Szent Mihály-templom plébánosa. A dunakeszi Kegyeleti-temetőben nyugszik.

41 Örményi Istvánné Vigh Ilona (1878–1934) Az alagi régi temetőben nyugszik.

katonatiszt fia családjával a Dunántúlon telepedett le. Mérnök-ként végzett középiskolai fia a bájos Szörényi Éva művésznő férje lett. Legkisebb fia az érettségire készült. Sajnos a mama nem élvezhette a család szép növekedését, 1934-ben, 56 éves korában itt hagyta a földi életet. Nagy temetése volt, az egész Báthory utca gyászolta.

Az 1940-es évek elején halt meg Dunakeszin özvegy Nyuli Vincéné. Ha még emlékeznek, korábban Nyuli Vincéék nevét említettem az Alagra költözésünk első eseményeként. Amikor Vince bácsi hosszú betegség után elhunyt, az anyósa mellé temették a dunakeszi temetőben. Évekkel később az özvegye végrendelkezett. Házát a jegyzőségre hagyományozta azzal a feltétellel, hogy ha ő meghal, exhumálják a férjét és az anyját, és mindhármukat közös kriptába helyezték el a temető főútja mellett. A síremléket – amely művészi legyen, de nem hivalkodó, fekete márványtáblával, rajta a „Nyuli család” arany bevéséssel – a fóti Simon nevű kőfaragó készítse.

A Nyuli család sírköve

Ez a síremlék ott található ma is a temető főútja mentén, a Tarcsaiék sírja és Faludi esperes nagy kőkeresztje közelében. Többen kérdezik ma is, ki volt ez a Nyuli család? Gyermekeik nem voltak, vagyonuk egy részét a barátaikra és távolabbi rokonaikra hagyták. Nagy összeget hagyományoztak a katolikus, kisebbet az evangélikus és a református egyháznak, de juttattak pénzt a dunakeszi apácáknak is.

A második világháború szele lassan elérte Dunakeszi-Alagot. Mindannyian örültünk, hogy a harcok egyelőre távol folynak, de hiába próbáltuk meg közömbösíteni magunkat és élni a rendes életünket, a vészjósló események egyre inkább „átszötték” a mindennapjainkat. A konzervgyár Meinl-gazdái katonai konzerveket kezdtek gyártani és emiatt szaporították a munkásfelvételt. Alagon és Dunakeszin német bizottságok keresték fel az itt lakó németeket – főleg a családoknál dolgozó „fraulineket” – és kötelezték őket arra, hogy két héten belül térjenek vissza Németországba. Összeírások történtek, amelyek a bevezetendő jegyrendszert készítették elő. A hentesüzletek csak hetenként kétszer árultak húst, cukorhiánnyal is küzdeni kellett. Sok férfi a dunakeszi MÁV Járműjavítóba jelentkezett, mert híre ment, hogy a vasutasokat nem hívják be katonának. Sokakat azonban mégis behívtak. Rövidesen szirénát szereltek fel az alagi község-háza tetejére. Majd jött egy német katonai alakulat, műszaki útépítők. A Kossuth Lajos utcát nagy gépekkel legyalulták. Mély, tökéletes, német alapossággal elkészített katonai felvonuló út lett belőle. Azután katonai repülőgépek kezdtek cirkálni.

A község-háza katonai felügyelet alá került. Este elsötétítés és kijárási tilalom volt, amelynek betartását éjjel a férfiakkal váltott szolgálatban kellett ellenőrizniük. A nőket írásban kötelezték, hogy meghatározott napokon a gödi határban lévő

Ilona-majorhoz menjenek, és ott fél-fél napig egy két méter mély tankcsapdát ássanak. Az elkészült árokrészt lombokkal kellett letakarni, álcázni. Néhány háziasszonyt az alagi község háza pincéjében lévő rádióadó kezeléséhez rendelték be. Ki kellett tanulniuk a Morze-ábécét és a titkos jelzéseket. A katonaság közben elvitte az alagi templom középső harangját. Nagy csattanással zuhant le a toronyból, és belefúródott a homokba. Az emberek nézték, és sírtak.

Aztán újra jött a német katonaság, a tiszteknek szállást kellett adni. A Báthory utcai szomszédunk, Hartai József elköltözött Budapestre, mert a vasutas beosztását a rossz viszonyok miatt másképp nem tudta ellátni. A házat kiadta egy kollégájának, Kelemen Ödönnek és családjának, akiket korábban telepítettek át Pestre, Észak-Erdély visszacsatolása-kor. Így hozzánk hasonlóan Kelemenékhez is beszállásoltak német tisztet. Amikor ezek végre elmentek, egy másik német alakulat érkezett. Az újonnan érkező katonák elhajtották a lovaregylet minta-tehenészetének teheneit, így az alagiak tej nélkül maradtak.

A korábban nálunk lakó Gestapó-tisztek erélyesen ajánlották, hogy küldenek teherautót, hagyjuk el otthonunkat, és menjünk az alakulatukkal, mert veszélyes hely lesz Alag, pont beleesik majd a tűzvonalba. Fenyegető volt a viselkedésük, nagy nehézségbe került, hogy az ajánlatukat visszautasítsuk. Sokan viszont elmenekültek. 1944. december 8-án a község háza előtti téren kidobolták, hogy az állomáson egy kiürítő vonat áll a lakosok rendelkezésére. Ki-kivel elviheti a családját és féltett anyagi dolgait, ha távolabbi vidékre kíván költözni. Esetleg a fővárosban lehet kapni szükségjelképet, mert Budapest nyílt város lesz, ott nem lesznek harcok. Egy napig állt a vonat az állomáson, délutánra betelt, és elindult. A község háza előtt körülnéztem. Olyan üres volt minden. Mindenféle lezárt házak, emberek sehol. Csak a katonaság. A szomszédos Dunakeszi lakosai „szilárdabb népek” voltak, mint a heterogén alagiak, gyökereik mélyen hatoltak a dunakeszi földbe. Okos, igazi parasztagdák, akik nem igazán félték sem a háborútól, sem a katonáktól, sem a rémhírektől. Túl is élték – bár veszteséggel – a háborút, és az azt követő nehéz időszakot is.

De visszatérve Alagra. Aki nem hagyta el a települést, az a házak pincéjében kialakított óvóhelyeken rendezkedett be. Dunakeszire átmenni nem lehetett, a hidat katonák őrizték, a sínek mellett is őrtárat cirkált, legtanácsosabb volt otthon maradni. Aztán megtörtént az első bombatalálat. Talán a dunakeszi Járműjavítónak szánták, de az utolsó alagi ház éléskamráját találta el. Nagy volt a riadalom. Szaladtak az emberek megnézni a nagy gödröt, de a kis bomba szinte „befulladt” az alagi homokba. Persze a családnak odalett az élelme. A lovaregylet mindjárt küldött is egy kosár krumplit, zöldséget, szalonnát. Az iskolát bezárták, a gyerekek között felütötte a fejét a szarmarköhöges-járvány. Az orvosok, bár helyükön maradtak, nem sokat tudtak segíteni. Az esperesplébános – mentve a templom értékeit – a váci püspökségre távozott, a káplánra bízva a templom kulcsait. De a kiürítő vonattal bizony a fiatal káplán is elment. Így az egyházatyák felügyeltek a templomra, ami a következő hetekben megszenvedte a tűzészeti harcokat. Odalett a szép, díszes torony Zsolnay-féle fedőlapja, s az egész palatető. A házunk kapujában a német katonák felhalmozták az udvarban álló ölfákat, és közöttük tolták ki az ágyúcsövet. Ennek az lett a következménye, hogy a környékünket hét bombatalálat is érte, betörték az ablakok, megsérültek a házak. Mivel szilárd, jó épületek voltak, nem lettek totálkárosak.

Amikor 1945-ben kitavaszkodott, s a háborús veszély végre elcsitult, jött az orosz hadsereg, s betelepedett az elhagyott otthonokba. Mindenki megviselve, lesóványodva, de kissé megnyugodva élte tovább a megpróbáltatás következő hónapjait.

Mozsáry Piroska szüleinek, lányának és második férjének sírja (balról), és első férjével közös sírja (jobbról) az alagi régi temetőben

Mozsáry Jánosnál szül. Bláhó Kornélia a maga és az egész rokonság nevében mélységes fájdalommal, de alázattal meggyűdve a Teremtő kifejezhetetlen végtelenségben, melyet megérteni egy nemem gondolkodás irratott drága életet, jelenti, hogy a melegen szerelt férj, apa és nagypapa, jó testvér, após és rokon

MOZSÁRY JÁNOS

ny. lak. igazgató, lak. felügyelő,
a borsvármegyei felfüggesztés volt elnöke, etc.

5. évi április hó 7-én d. u. 3 órakor, munkás életének 81-ik évében, hosszú betegség és a halotti szentégek felvétele után, visszaváradt jószágos lelki Teremtőjének

Drága halottunk földi maradványait f. hó 9-én délután 3 órakor fogjuk az alagi temető kápolnájából a rom. kat. egyház szertartása szerint fehé megemeltre helyezni

Engesztelő szent-misé f. hó 10-én reggel 7-15 órakor fog az alagi Szt. Imre templomban bemutatni.

Alag, 1943 április 7.

székelykocsári dr. Kónya Samu szül. Mozsáry Pirocska leánya székelykocsári dr. Kónya Samu veje Kónya Márta unokája	Demény Béla sz. Mozsáry Emma örv. Kutsch Jánosné sz. Mozsáry Erzsébet örv. Kócsák Jánosné sz. Mozsáry Vilma testvérek	Gyászolók: Mozsáry, Bláhó és a Havas családok tagjai.
--	---	---

Fylálatoml értekezésére, de let-m akaratában meggyűdve jelentjük, hogy a forrón szerettél férj, apa, vő, testvér és rokon

Dr. Kónya Samu

pincéi gyi földműves

munkás életének 54-ik, hod-ig házasságának 28-ik évében, hosszras, türelmettel viselt szenvedés után, f. hó 27-én délután 4 órakor visszaváradt nemem kálók Teremtőjének

Temetése a ref. egyház szertartása szerint f. hó 31-én délután 3 órakor lesz az alagi temető halottas hársból.

Alag, 1949 január 29.

Béke legyen perei föld! Ő már meggyűdött!

GYÁSZOLJÁK:

Dr. Kónya Samu sz. Mozsáry Pirocska leánya Kónya Márta férje örv. Mozsáry Jánosné anyja	Kónya Gyula Kónya Kálmán Kónya András Kónya Lajos Kónya Béla örv. Wittlinger-Károlyné sz. Kónya Anna testvérek
---	---

rógonai, sógori és kiterjedt rokonsága.

Totál lelki op. p. u-ról 12.30, szaz Alagról 17.10.

„Szerem elől az Úr minden látszó,
Ő áll jobbon, meg nem loaghatok.
Őrül hát szívem és szívem erejét,
sőt szellem is rendeztem szerveit.”
(Dávid)

„A halál nélkül nem lehet élet,
nem élet, nem is rút semmiféle,
egy ajtó becsúrt itt lenn a földön,
s egy ajtó kinyitott ott fenn az égben...”
(Gárdonyi Géza: Ez a halál)

Délkülek

ÖZV. TÓTH ISTVÁNNÉ

sz. MOZSÁRY PIROSKA

életének 87. évében, 1991. november 25-én elhunyt.

Hamvasztás utáni becsúztatása 1991. december 18-án 9.30 órakor lesz a dunakeszi (alagi) új temető ravatalozójában.

Halottunkéért az engesztelő gyászmisé a temetés után kb. 10.45 órakor mutatjuk be az alagi kápolnában.

LELKE TALÁLJON ÜRÖK NYUGALOMRA,
BÉKE SZÁLLJON FORRAIRA!

Gyászolók:
lányai, vejei, unokái, dédunokái, rokonsága és ismerősei

Alulról: Mozsáry Pirocska, első férje és édesapja gyászjelentése

VARGA ISTVÁN JÓZSEF

Az Alag-Dunakeszi Református Egyház története

13. rész, 1968-1973

1968-ban 55 gyermeket részesítettek a keresztség szentségében és nyolc párt adtak össze a templomban. 21 fiatal konfirmált a gyülekezet színe előtt. 572 fő vett részt úrvacsorai alkalmon.

1969 júniusában megszületett Szalkai Lajos lelkipásztor második gyermeke, Barnabás. A lelkészársak mellett a püspök is jókívánságait küldte Dunakeszire.

Az év októberében a lelkész bejelentette, hogy az új gyülekezeti terem teljesen elkészült a parókián, így ezután a presbiteri gyűlések és a bibliaórák megtartására az új termet használják. Szalkai a bibliaórákkal kapcsolatban szomorúan állapította meg a részvétlenséget, különösen a férfiak részéről. A lelkipásztor így értékelte az elmúlt időszakot: *„Magam 5 éve vagyok e kis Dunakeszi gyülekezet lelkipásztora. Választói névjegyzékünk 420 gyülekezeti tagot számlál. Vasárnapi templomzásunk az országos átlag tükrében elég jónak mondható: 60-100 között mozog, ünnepenként eléri a 300-at is. Kis templomunk 12 évvel ezelőtt épült egy még kisebb imaházból. S most nyáron fejeztük be paróchia építkezésünket, lakás ugyanis egyáltalán nem volt. [...] Ha Urunk segít, a következő tavaszon avatjuk gyönyörű új épületünket. [...] Ami családomat illeti: 4 éve házasodtam, nagyobbik fiunk 2 és fél, kisebbik pedig fél esztendő.”*

Vendégségben az evangélikus testvéreknél

1970. november 15-re a harangozólakás átalakítása befejeződött. Az új ablakok és bejárati ajtó költségeit a harangozó családja viselte.

Az 1971-es választói névjegyzék – 473 fővel – növekvő létszámot mutatott. Január 18-án, 57 éves korában elhunyt Sallai István presbiter. Május 9-én Forián Sándor költözés miatt, Borbás Sándor idős kora és betegsége okán, Czibere Lajos pedig hivatali elfoglaltsága következtében mondott le presbiteri tisztségéről. A megüresedett helyekre László Viktor, Varajti Tibor és Gellén Sándor pótpresbiterek léptek. Június 28-án elhunyt Liptay István presbiter is. Október 24-én presbiterválasztó közgyűlést tartottak az egyházközségben. Az új, 22 tagú presbitérium névsora az alábbi volt: Deák Pál (gondnok) mérnök - József utca 4., Egry Ferenc mérnök - Gyártelep, Varajti Tibor mérnök - Fürst Sándor utca 13., Horsa István kőműves - Vadász utca, Venczel Tibor nyugdíjas - László utca 22., Somogyi Dezső nyugdíjas - Árpád utca, Barsi Lajos nyugdíjas - Felsőtabán 26., Szép Károly MÁV-dolgozó - Csokonai utca 20., Györkös Lajos nyugdíjas - Rózsa Ferenc utca 10., Pallagi József nyugdíjas - Rákóczi Ferenc utca 43., Gellén Sándor nyugdíjas - Prága utca 4.,

Ács Lőrinc nyugdíjas - Élmunkás utca 2., Tóbiás Ferenc gyári munkás - Huba utca 4., Kovács Lajos gyári munkás - Állomás sétány, Keserű István gyári munkás - Vadász köz 2., Gubacsi Béla villanyszerelő - Deák Ferenc utca 8., Kopasz Lajos asztalos - Bulcsú utca, Oláh Imre ny. agronómus - Szent István utca 21., Czibere Lajos MÁV-dolgozó - Martinovics utca 6., László Viktor raktáros - Bulcsú utca, B. Nagy Gyula gyári munkás - Munkás utca 7., Kiss M. Zoltán, dr. nyugdíjas - Mihály utca 8.

Püspöki vizitáció az 1970-es évek elején

1972 elején így jellemezte a lelkész a nyáját: *„A dunakeszi gyülekezet meglehetősen fiatal és igen vegyes: bennszülött magja egyáltalán nincs, az ország legkülönbözőbb vidékéről Pest-közelbe költöző atyafiak alkotják. Nagyon nehéz őket elérni, hiszen már otthon se sok kapcsolat fűzte őket gyülekezetükhöz – itt ráadásul az új existentiateremtés néhány évig annyira lekötötte őket, hogy azalatt még arról a minimális »vallásos igényről« leszoktak, ami talán meg volt bennük. Tulajdonképpen a néhány ébredés-szelével érintett gyülekezetből ide vetődöttek azok, akik gyülekezetünket igazában tartják. Igaz hitre ébredt testvérekről azonban alig-alig adhatnék számot.”*

Templombelső az 1970-es évek elején

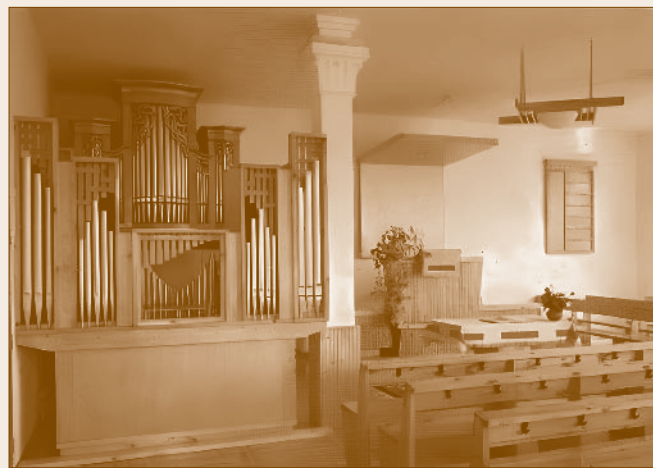
A lelkész elhatározta, hogy ebben az esztendőben *„kis temploma lelki légkörének emelésére”* orgonát szerez be. Ebben az időszakban egy harmóniumja volt a gyülekezetnek, és a lelkipásztor végezte a kántori szolgálatot is, az istentiszteletek előtt és után pedig lemezjátszóról szólt az orgonamuzsika. A már korábban is eladásra szánt régi harmóniumot a szokolyai egyházközség vette meg januárban. A március 16-i presbiteri gyű-

lésen került szóba először a mezőkomáromi orgonaroncs: „Az elhangzott jó szakvélemények alapján történt megbeszélések során lelkészelnökünk az alábbiakban állapotodott meg a mezőkomáromiakkal: a jelen állapotban levő orgonájukért a harmóniumot és még 11.000.- ft összeget adunk. Tekintettel eme ritka alkalmi vételű orgonára, amire magas ára miatt gondolni sem mertünk, örömmel mondtunk le a ma még bizonytalan élettartamú elektromos orgonáról.” Az így felvázolt orgonavásárlás felett igen komoly és hosszas vita alakult ki. Az elhatározást tett követte: másnap a lelkész levelet írt Mezőkomáromba: „Tegnap volt a pr. gyűlésünk – Urunknak hála, minden legszebben alakult: elfogadták a mezőkomáromi orgona megvásárlását és megépítését – az elektronikusnál magasabb költségek ellenére teljes egyetértésben, s meglehetősen lelkesedéssel is!” Ezt követően Szalkai Lajos – Kalocsay Ferenc fóti kántorral és Szathmáry Lilla orgonaművésszel – Mezőkomáromba utazott, hogy felmérjék az orgona állapotát. „Lillának rögtön felkiáltottak: ezt a hangszerrel azonnal meg kell menteni! Szomorú látvány volt az orgona romokban, de Lilla beleszeretett. Kiderült, hogy Bach-korabeli a hangszer (alig van párja Magyarországon) és egy katolikus templomban állhatott régebben valahol a Balaton környékén.” Végül Kovács Árpád és testvére, Gyula segítségével került a roncs Dunakeszire. Szalkai Lajos így emlékezett vissza az orgona megérkezésére: „Amikor megláttam a romtömeget, azt hittem, hogy agyonvernek. Kicsit bele is betegedtem: erre adtunk ki 20.000 forintot? Le is takartam egy függönnyel, hogy meg ne lássák...” A hozzáértők azonban látták a hangszer szépségét: „A mezőkomáromi orgona valóban egy komplett, 7 teljes sípsorral s egy pedálsípsorral rendelkező orgona. A hangja igen szép: még abból a korból való, amikor tudtak valódi orgonát építeni. Az orgona sípjából 50 db-ot ellopkodtak.” Végre megkezdődtek a munkálatok. Az orgona újjáépítéséhez szükséges hiányzó alkatrészeket (sípok, fújtató stb.) Balatonfőkajárról és Vörösberényből szereztek be. A hangszer felépítésére Kneifel Mihály orgonaépítő mestert kérték fel, aki több hónapi munkával elkészítette a ma is látható orgonát.

Orgonaszentelés

1972. október 23-án a lelkész levélben felkérte Szamosközi István püspököt az orgonaavatás szolgálatára. A püspök jelezte, hogy a vizitációra december 10-én kerül sor. Az eseményre a presbitérium is készült. November 18-i gyűlésük alkalmával elhatározták, hogy „A délelőtti istentiszteleti szolgálatot püspök úr és Kalocsay Ferenc orgonaművész, a ref. egyház országos karnagya látja el. A délutáni szolgálatot Madarász Lajos esperes úr és Szathmáry Lilla orgonaművész adja.” Végül Szamosközi István püspök jelenlétében került sor az orgonaszentelésre, ő adott engedélyt Kalocsay Ferenc karnagynak, „hogy a zene szavával élve szólaltassa meg új orgonánkat”. Ettől kezdve rendszeresek lettek az orgonakoncertek a református templomban.

Az elkészült orgona

1973. március 21-én, 71 éves korában elhunyt Somogyi Dezső presbiter, dr. Kiss M. Zoltán pedig lemondott presbiteri tisztéről. Március 30-án, életének 89. esztendejében rövid szenvedés után, a kiskőrösi baptista szeretetotthonban elhunyt Kirner A. Bertalan, az Alag-Dunakeszi Református Egyház alapító lelkésze. Temetése a helybeli temetőben zajlott.

Kirner A. Bertalan kiskőrösi temetése

A cikkben felhasznált idézetek, adatok és képek a Dunakeszi Református Egyházközség irattárából származnak.

